

Krzysztof R. Prokop

Sukcesja święceń biskupich pasterzy Kościoła warszawskiego (1798-2007)

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 53/1-2, 315-366

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KRZYSZTOF R. PROKOP

SUKCESJA ŚWIĘCEŃ BISKUPICH PASTERZY KOŚCIOŁA WARSZAWSKIEGO (1798 – 2007)*

Nieporównanie młodsza aniżeli zapisane w tak znaczący sposób w dziejach przedrozbiorowej Polski stolice metropolitalne w Gnieźnie i Lwowie, metropolia warszawska zbliża się powoli ku jubileuszowi dwustulecia swego istnienia (2018). Nie tak dawno znów obchodzona była dwusetna rocznica erygowania mającego siedzibę w Warszawie biskupstwa (1998), które powstało już po upadku Rzeczypospolitej Obojga Narodów, w zmienionej rzeczywistości porozbiorowej. Nie należy wszakże zapominać, że jeszcze na sejmie grodzieńskim 1793 roku wyraźnie sformułowany został postulat utworzenia diecezji warszawskiej, podyktowany przede wszystkim zmianami granic państwowych, kiedy to pod panowaniem pruskim znalazł się zarówno Poznań (dotychczas Warszawa należała do biskupstwa poznańskiego), jak i Płock, choć ledwie trzy lata wcześniej, przy opracowywaniu w r. 1790 projektu nowej regulacji organizacji diecezjalnej w Rzeczypospolitej, nie uważano za potrzebne tworzenia drugiej stolicy biskupiej na Mazowszu¹.

* Tekst złożony został do druku w roku 2007. Nie wprowadzano w nim aktualizacji dotyczących zaszłych po tej dacie zmian (za wyjątkiem wzmianki o kanonizacji Z.Sz. Felińskiego), jak i narosłej literatury przedmiotu.

¹ *Volumina legum*, t. 10 – Konstytucje sejmu grodzieńskiego z 1793 roku, wyd. Z. Kaczmarczyk (przy współudziale J. Matuszewskiego, M. Szczanieckiego i J. Wąsickiego), Poznań 1952, s. 323; B. K u m o r, *Projektowanie reorganizacji Kościoła w Rzeczypospolitej Obojga Narodów z 1790 roku*, [w:] *Ecclesia Posnaniensis. Opuscula Mariano Banzak septuagenario dedicata*, pod red. F. Lenorta i K. Lutyńskiego, Poznań 1998, s. 109. Zob. także: J. N o w a c k i, *Dzieje archidiecezji poznańskiej*, t. 2 – Archidiecezja poznańska w granicach historycznych i jej ustrój, Poznań 1964, s. 302, 603; B. K u m o r, *Granice metropolii i diecezji polskich (966-1939)*, Lublin 1969-1971 [osobne odbicie z „Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych” 18 (1969)-23 (1971)], s. [205] (całość: s. [199]-[209]); J. W y s o c k i, *Biskupstwo warszawskie. Erekcja diecezji w świetle stosunków politycznych i kościelnych na ziemiach polskich*

W związku ze wspomnianym wyżej jubileuszem roku 1998 ukazały się rozmaite publikacje, mające go upamiętnić, a przede wszystkim przyczynić się do poszerzenia wiedzy o przeszłości i współczesności archidiecezji warszawskiej². Pośród nich zabrakło jednak opracowania poświęconego sukcesji apostołskiej pasterzy tego eksponowanego Kościoła partykularnego. Zaistniała niedawno zmiana w obsadzie stolicy metropolitalnej w Warszawie i powierzenie w niej rządów nowemu metropolicie nadarza zatem dogodną sposobność, by problematykę tą podjąć obecnie i przynajmniej w skrócie ją zaprezentować, czego dotychczas jeszcze w literaturze przedmiotu nie uczyniono.

Poczet rządców Kościoła warszawskiego z lat 1798-2007 obejmuje piętnastu ordynariuszy i metropolitów, wspomaganych w posłudze przez dwudziestu pięciu biskupów pomocniczych. Chodzi zatem o grono łącznie czterdziestu hierarchów, przy czym w naszym omówieniu nie sposób nie uwzględnić również sprawującego tu przez dwanaście lat rządu w charakterze administratora apostołskiego prymasa Ignacego Raczyńskiego, arcybiskupa Gniezna, jak też pasterzy młodej diecezji warszawsko-praskiej, spośród których zresztą niemal wszyscy – z jednym tylko wyjątkiem – pełnili uprzednio posługę biskupią w archidiecezji warszawskiej. Poniższy przegląd dotyczyć będzie zatem sakr i sukcesji apostołskiej w sumie czterdziestu dwóch członków episkopatu – zarówno tych należących już do historii, jak i czynnych współcześnie.

Nie będziemy w tym miejscu rozpisywać się nad ogólniejszej natury kwestiami, związanymi z problematyką sukcesji święceń biskupich katolickiej hierarchii, jako że istnieje już na ten temat pewien zasób literatury przedmiotu i do niej też odsyłamy zainteresowanego szczegółami czytelnika³. Tam również znaleźć można bliższe informacje o poszczególnych liniach tejszej sukcesji, wyróżnionych przez badaczy, przy czym nas interesować będą obecnie tylko dwie spośród nich, mia-

końca XVIII i początku XIX stulecia, „Nasza Przeszłość” 35 (1971), s. 69-113 (zwł. s. 75-90); B. K u m o r, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej (1772-1918)*, Kraków 1980, s. 151-152.

² M.in.: *Jubileuszowy rocznik archidiecezji warszawskiej 1998*, t. 1 – Osoby i instytucje, oprac. G. Kalwarczyk, Warszawa 1998; J.W. W o ś, *Pio VI e le origini della diocesi di Varsavia*, Trento 1998; J. W y s o c k i, *Powstanie diecezji warszawskiej*, Leszno koło Błonia 1998.

³ Zob. niżej literaturę wskazaną w przyp. 53.

nowicie rzymska i polska, bowiem do obu tychże linii czy też „rodzin” sukcesji przyporządkować można wszystkich pasterzy Kościoła warszawskiego (wraz z ich biskupami pomocniczymi) z lat 1798-2007. W pierwszej kolejności zbierzemy mianowicie w ramach niniejszego opracowania podstawowe informacje o święceniach biskupich owych czterdziestu dwóch hierarchów, przy czym chodzić będzie przede wszystkim o ustalenie czasu i miejsca oraz osób głównego konsekratora i współkonsekratorów w odniesieniu do każdej jednej z tychże sakr, a następnie – w oparciu o ów materiał – dokonamy przyporządkowania wszystkich uwzględnionych tu członków episkopatu do konkretnej linii sukcesji. Zasadniczo natomiast nie będą nas interesować innego rodzaju okoliczności i uwarunkowania, związane z poszczególnymi konsekracjami, jako że do ściśle pojętej problematyki sukcesji święceń biskupich niewiele one wnoszą, podczas gdy nadmierne wikłanie się w drugorzędne szczegóły uczyniło by ową prezentację mało przejrzystą. Zawarte wszakże w każdym jednym przypadku wskazania w przypisach na literaturę przedmiotu winny umożliwić zainteresowanej osobie dotarcie w razie potrzeby do obszerniejszych i bardziej szczegółowych relacji o poszczególnych sakrach. W poniższych wywodach obowiązywać będzie porządek chronologiczny – tyle, że z podziałem na dwie grupy, mianowicie ordynariuszy i metropolitów (tu także administratorzy apostołscy) oraz biskupów pomocniczych (sufraganów).

* * *

Jakkolwiek najwcześniejsze starania zmierzające ku uczynieniu Warszawy stolicą biskupią mają sięgać jakoby jeszcze XVI stulecia i czasu panowania ostatnich Piastów mazowieckich, dopiero po trzecim rozbiorze Polski i w jego konsekwencji przejściu tych ziem pod panowanie pruskie tego rodzaju zamysł doczekał się ostatecznie urzeczywistnienia. Mimo mianowicie usilnych zabiegów ze strony posiadającego w kręgach dworu berlińskiego znakomite koneksje metropolity Gniezna Ignacego Krasickiego, który żywił nadzieję na trwałe połączenie archidiaconatu warszawskiego z archidiecezją gnieźnieńską (już poprzedni prymas Michał Jerzy Poniatowski sprawował tu w ostatnich miesiącach życia jurysdykcję w charakterze administratora), władze zaborcze zdecydowały o utworzeniu nowej diecezji, co też znalazło odzwierciedlenie w dekreście króla Prus Fryderyka Wilhelma II z 10 II

1797. W dziesięć dni później, 20 II tr., ówże monarcha, nie czekając na oficjalny rezultat dopiero rozpoczętych negocjacji ze Stolicą Apostolską w odnośnej materii, mianował pierwszym biskupem Warszawy administrującego niegdyś diecezją poznańską prepozyta tamtejszej kapituły katedralnej Józefa Miaskowskiego. Wobec trudnej sytuacji, w jakiej znajdowało się ówczesne papieństwo, tego rodzaju uzurpacja ze strony protestanckiego monarchy nie pociągnęła za sobą poważniejszych komplikacji w dalszym przebiegu procedur, ani też nie stała się powodem utraty rzeczony kandydatury, wobec której nietrudno wszak było przedstawić alternatywne (już wcześniej do rządów w mającym dopiero powstać biskupstwie warszawskim aspirował m.in. sufragan przemyski Michał Roman Sierakowski, późniejszy ordynariusz niekanonicznej diecezji łatyczowskiej, a obok niego wskazywano też np. na osobę prepozyta świętojańskiej kolegiaty w Warszawie i zarazem komendatoryjnego opata plockiego Antoniego Szydłowskiego). Jeszcze pod koniec roku 1797 papież Pius VI ustanowił swym specjalnym delegatem dla przeprowadzenia procesu informacyjnego na biskupstwo J. Miaskowskiego ordynariusza wrocławskiego (kujawskiego) Józefa Ignacego Rybińskiego, który też pismem z 3 I 1798 powiadomił o swej misji warszawską kapitułę kolegiacką.

Kolejne miesiące wypełnione były stosownymi procedurami kanonicznymi, związanymi z przygotowaniem erekcji nowej diecezji, przy czym biskup Włocławka zasadniczą część pracy będącej w owej materii do wykonania złożył na barki darzonego dowodnie przezeń zaufaniem kanonika Jana Pawła Woronicza, który w przyszłości sam stanąć miał na czele Kościoła warszawskiego. Proces Miaskowskiego został zamknięty w Warszawie 18 IV 1798 (tego też dnia nominat wykonał na ręce biskupa J.I. Rybińskiego, *in residentia episcopi Vladislaviensis* tamże w Warszawie, przysięgę na wierność Stolicy Apostolskiej), po czym akta przekazano do Kurii Rzymskiej. Tu ostateczna decyzja nie zapadła od razu, jako że w otoczeniu papieskim chętniej by widziano na urzędzie pasterza owego mającego powstać biskupstwa dotychczasowego sufragana warszawskiego w diecezji poznańskiej Jana Chrzyciela Albertrandiego, który z jednej strony sam był z pochodzenia Włochem (choć urodzonym już w Polsce), z drugiej zaś od lat pozostawał jak najściślej związany z Warszawą i tutejszym środowiskiem kościelnym. Wobec jednak co raz trudniejszej sytuacji politycznej Państwa Kościelnego i samego papieża nie było już czasu i właściwych

po temu warunków, by przedłużyć pertraktacje z rządem pruskim, stąd też 29 X 1798 nastąpiło prekonizowanie Józefa Miaskowskiego pierwszym ordynariuszem warszawskim, sama zaś bulla erekcyjna nowego biskupstwa wystawiona została imieniem Piusa VI bez mała dwa tygodnie wcześniej – 16 X tr. – w kartuzji Galluzzo koło Florencji, gdzie przebywał wówczas internowany przez Francuzów papież⁴.

Obecnie pozostawało wprowadzić w życie postanowienia podjęte przez Stolicę Apostolską, wszakże z egzekucją wspomnianych bull papieskich zwlekano przeszło rok. Zważyć na tym mogła okoliczność, iż zapewne nieprędko dotarły one do Warszawy z ogarniętego działaniami militarnymi Półwyspu Apenińskiego, a przy tym musiały odbyć dłuższą drogę *via* Berlin. Kiedy zatem 20 XII 1799 subdelegowany po temu przez biskupa J.I. Rybińskiego biskup J.Ch. Albertrandi dokonał na miejscu ich oficjalnego proklamowania (ogłoszenia), papież Pius VI nie żył już od niemal czterech miesięcy. W dzień później miało też miejsce kanoniczne objęcie rządów w nowej diecezji przez Józefa Miaskowskiego i uroczyste zapoczątkowanie (ufundowanie) jego jurysdykcji. Obecnie też stało przed nominatem zadanie jak najrychlejszego przyjęcia sakry, z czym faktycznie zbytnio nie zwlekał, odbyła się ona bowiem w niedzielę 9 II 1800.

Co z dzisiejszej perspektywy może cokolwiek dziwić, w ukazującej się ówczesnie prasie brak nie tylko szczegółowszej relacji, ale nawet jakiegokolwiek w ogóle wzmianki o interesującej nas tu konsekracji pierwszego biskupa Warszawy. Tak rzecz ma się w przypadku „Gazety Warszawskiej”, na której łamach wiadomości krajowe zresztą prawie w ogóle nie gościły w tamtym okresie, lecz zasadniczo ograniczano się

⁴ M.in.: B. K u m o r, *Granice metropolii i diecezji polskich...*, s. [204]-[207]; J. W y s o c k i, *Biskupstwo warszawskie...*, s. 71-75, 90-113; B. K u m o r, *Ustrój i organizacja...*, s. 181; A. G a ł k a, *Powstanie i pierwsze lata diecezji warszawskiej*, [w:] *Jubileuszowy rocznik archidiecezji...*, s. 103-110 (także s. 134-147); J. W y s o c k i, *Powstanie diecezji warszawskiej*, s. 10-46 (zwł. s. 23nn); J.W. W o ś, *Pio VI e le origini della diocesi di Varsavia*, s. 3-17, 21-34; A. G a ł k a, H. M a ł e c k i, *Archidiecezja warszawska*, [w:] *Księga jubileuszowa archidiecezji warszawskiej 1981-2006*. 25 lat posługi pasterskiej prymasa Polski Józefa kardynała Glempa, pod red. P. Jareckiego, A. Tuleja, M. Kreczmańskiego i B. Łozińskiego, Warszawa 2006, s. 19-22. Także: *Archivio Segreto Vaticano* [dalej cyt.: ASV], *Archivio Concistoriale*, *Iuramenta*, vol. 11, k. 449r-450r.

do przedrukowywania serwisu informacyjnego z prasy zagranicznej⁵. Podobnie i w numerach „Gazety Południowo-Pruskiej” z roku 1800, zawierającej niekiedy doniesienia z należącej wszak w tamtym czasie do zaboru pruskiego Warszawy, nie ma jakiegokolwiek wiadomości o sakrze pierwszego ordynariusza warszawskiego. W tej sytuacji jedynie w oparciu o źródła archiwalne stwierdzić możemy, że konsekracji Józefa Miaskowskiego dopełnił w stolicy nowo ustanowionej diecezji, niewątpliwie w katedrze św. Jana Chrzciciela, wspomniany tu już sufragana warszawski Jan Chrzciciel Albertrandi, tytulariusz Zenopolis. Na jego też ręce włączony do grona episkopatu duchowny złożył (jako *electus episcopus Varsaviensis*) w dzień poprzedzający święcenia biskupie, tj. 8 II 1800, wyznanie wiary i przysięgę wierności Stolicy Apostolskiej (*iuramentum fidelitatis*), która to data przez część autorów została błędnie uznana za tożsamą z dniem dopełnienia aktu sakry. Należy tymczasem zwrócić w tym kontekście uwagę, że była to wszak sobota, podczas gdy zwyczajowo konsekracji biskupich dokonywano przez stulecia czy to w niedziele, czy też w najważniejsze święta kościelne (i dodatkowo we wspomnienia liturgiczne poszczególnych apostołów). W owym względzie wątpliwości zatem nie zachodzą, natomiast kwestią wymagającą dopiero zweryfikowania w przyszłości w oparciu o inne współczesne źródła, które dadzą być może jednoznaczną odpowiedź w tej materii, jest ustalenie osób współkonsekratorów (czy też duchownych asystujących sakrze) Józefa Miaskowskiego.

We wspomnianym tu już akcie przysięgi, wykonanym przez pierwszego ordynariusza warszawskiego dzień przed przyjęciem święceń biskupich na ręce sufragana Jana Chrzciciela Albertrandiego, jako – jak zostało to wyraźnie wyartykułowane – głównego konsekratora (*iuramentum pronuntiavi in Aedibus Episcopalibus in manibus Illustrissimi et Reverendissimi Domini Joannis Baptistae Albertrandi, episcopi Zenopolitani, consecratoris, pridie consecrationis*), w charakterze świadków wymienieni zostali dwaj prałaci miejscowej kapituły katedralnej: prepozyt Adam Michał Prażmowski (późniejszy pasterz

⁵ W tym kontekście można wskazać na do pewnego stopnia kuriozalny w kontekście zasygnalizowanego braku w „Gazecie Warszawskiej” informacji o święceniach biskupich ordynariusza *loci* fakt poinformowania czytelników tego periodyku, w numerze z 4 III 1800, o tym, że „xiążę biskup Spiry, którego potwierdzenie [...] w odwołkę poszło, dnia 18 stycznia [1800] od xięcia biskupa Ratzbony w kaplicy dworskiej był konsekrowany”. – „Gazeta Warszawska” R. 1800 nr 18 (z 4 III 1800), s. 269.

diecezji płockiej w latach 1818-1836) i scholastyk Andrzej Reptowski (zarazem prepozyt łączycycki). Nie wykluczone więc, że to oni właśnie mogli w dzień później – za stosowną dyspensą papieską – asystować Albertrandiemu podczas udzielania sakry, jeśli na owym akcie zabrakło innych biskupów. Wydaje się jednak, że tego rodzaju trudność w zgromadzeniu w jednym miejscu i o jednym czasie trzech członków katolickiego episkopatu w tym konkretnym przypadku nie powinna była mieć miejsca, jako że w owym czasie rezydowali (czy w każdym razie często przebywali) w Warszawie zarówno były sufragan żmudzki Antonin Malinowski (z zakonu dominikanów), tytulariusz Cinny, w latach 1791-1799 zarazem proboszcz parafii Nawiedzenia NMP na Nowym Mieście, jak i były sufragan kijowski Franciszek Remigiusz Zambrzycki, tytulariusz Dardanus i równocześnie – w latach 1780 -1799 – proboszcz w Górze Kalwarii, któremu przyszło nawet w późniejszym okresie zarządzać diecezją warszawską w imieniu arcybiskupa Ignacego Raczyńskiego, jako jej administratora (lata 1814-1815). Zawsze jednak mogło się zdarzyć, że któregoś z nich w danym momencie akurat nie było na miejscu, stąd też dopiero świadectwo jednoznacznie wskazujące na osoby współkonsekratorów J. Miaskowskiego (lub też asystujących podczas owej sakry duchownych, nie będących biskupami), pozwoli jednoznacznie zweryfikować powyższe domysły⁶.

⁶ ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. 12, k. 554r-555r; *Hierarchia Catholica medii et recentioris aevi* [dalej cyt.: HC], t. 6 – 1730 -1799, cur. R. Ritzler & P. Sefrin, Patavii 1958, s. 433; J.W. Woś, *Pio VI e le origini della diocesi di Varsavia*, s. 17-18. Także: W. Kwiatkowski, *Pierwszy ordynariusz warszawski, biskup Józef Bończa Miaskowski (1797-1804)*, „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 36 (1952) nr 1, s. 18-38; W. Malej, *Ordynariusze warszawscy*, [w:] *Szkice do dziejów archidiecezji warszawskiej*, pod red. W. Maleja, Rzym 1966, s. 96-97; M. Mańteufflowa, *Miaskowski Józef herbu Bończa (1744-1804), pierwszy i zarazem ostatni biskup warszawski*, [w:] *Polski słownik biograficzny* [dalej cyt.: PSB], t. 20, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975, s. 539-541 (gdzie brak informacji o sakrze, a jedynie wzmianka, że 9 II 1800 biskup J. Miaskowski wydał swój pierwszy list pasterski); K. Dola, *Katalog arcybiskupów i biskupów rezydencjalnych metropolii i diecezji polskich obrządku rzymskokatolickiego do czasów współczesnych*, [w:] *Historia Kościoła w Polsce*, pod red. B. Kumora i Z. Obertyńskiego, t. 2 – 1764-1945, cz. 2 – 1918-1945, Poznań-Warszawa 1979, s. 296 nr 1; M. Budziaruk, *Nieprzećiętni. Rzecz o arcybiskupach warszawskich*, Częstochowa 1993, s. 13-21; *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, oprac.

Rządy pasterskie pierwszego ordynariusza warszawskiego trwały bardzo krótko, jako że już 16 (według innych 10 lub 11) XI 1804 jego życie dobiegło kresu. Po owym przedwczesnym zgonie pasterza dalszy byt młodej diecezji zawisł „na włosku”, jako że z sobie wiadomych względów władze pruskie powzięły zamiar likwidacji tegoż biskupstwa, w konsekwencji nie dopuszczając do jego obsadzenia. Terytorium to planowano inkorporować w całości albo do archidiecezji gnieźnieńskiej, albo też do diecezji poznańskiej, o co zabiegać miał w szczególności ówczesny biskup Poznania Ignacy Raczyński. Na rozwiązanie takie nie przystała jednak Stolica Apostolska, stąd póki co zdecydowano się na kompromisowy wariant o jedynie tymczasowym charakterze, ostateczną decyzją odłożony na czas późniejszy. Mianowicie awansowany w roku 1806 na stolicę metropolitalną w Gnieźnie I. Raczyński faktycznie objął rządy zarazem w Kościele warszawskim, jednakże tylko jako administrator apostolski (1806 -1818). Już w kolejnym roku odpowiedzialność za bieżące sprawy tejże diecezji złożył on w ręce Grzegorza Zachariasiewicza, niebawem biskupa tytularnego Corycus i sufragana łowickiego w archidiecezji gnieźnieńskiej, któremu odtąd przysługiwał tytuł wiceadministratora (1807-1814). Kiedy też ów ostatni włączony został w roku 1809 do grona episkopatu, sakrę otrzymał 3 VII tr. właśnie w Warszawie, w kościele sakramentek, z rąk wspomnianego wyżej tytulariusza Ciny Antonina Malinowskiego, któremu asystowali w tym obrzędzie (stosownie do udzielonej przez Stolicę Apostolską na ową okoliczność dyspensy z daty: Rzym, 6 IV 1809): nominat na biskupstwo płockie Tomasz Ostaszewski, dotychczas kanonik poznański i kanclerz warszawski, oraz komendatoryjny opat łędzki Jan Paweł Woronicz, również będący członkiem warszawskiej kapituły katedralnej (późniejszy zaś wprawdzie biskup Krakowa, a następnie arcybiskup Warszawy, o którym niżej)⁷. Co się tyczy natomiast święceń biskupich Ignacego Raczyńskiego, to odbyły się

L. Grzebień, Kraków 1996, s. 418-419; J. W y s o c k i, *Powstanie diecezji warszawskiej*, passim.

⁷ K. R. P r o k o p, *Sakry i sukcesja apostolska gnieźnieńskich biskupów pomocniczych w XVIII i XIX oraz pierwszych dekadach XX stulecia (do roku 1939)*, „Studia Gnesnensia” 19 (2005), s. 262-263 (gdzie w przypisie 60 wskazana dalsza literatura). Także: Archiwum Diecezji Łowickiej, sygn. XII/A.1.14 – Liber duodecimus actuum Reverendissimi Capituli Ecclesiae Insignis Collegiatae Loviciensis [1806-1822], s. 85, 91-92.

one jeszcze 9 XI 1794 w kościele parafialnym Wniebowzięcia NMP i św. Stanisława we Wschowie, przy czym głównym konsekratorem był sufragan poznański Franciszek Ksawery Rydzyński, tytulariusz Nicopolis, współkonsekratorem biskup tytularny Tanis Ludwik Józef Mathy, natomiast jako trzeci asystował – za dyspensą papieską – klaustralny opat przemęcki Jan Szoldrski⁸.

Na okres sprawowania przez tegoż arcybiskupa Gniezna rządów administratorskich w diecezji warszawskiej przypadły burzliwe wydarzenia polityczne, związane z załamaniem się panowania pruskiego na tych ziemiach i utworzeniem na w połę suwerennego Księstwa Warszawskiego, którego władca – Fryderyk August saski – potwierdził 29 X 1807 I. Raczyńskiego w dotychczasowej funkcji. Po kilku kolejnych latach układ geopolityczny w tej części Starego Kontynentu ponownie uległ zmianie i na mapie Europy pojawiło się oddane we władanie cesarzom Rosji Królestwo Polskie (zasadniej określane mianem Królestwa Kongresowego) ze stolicą w Warszawie. Są to wydarzenia roku 1815, które też stanowiły zapowiedź nieuniknionej – wobec zmiany granic państwowych – przebudowy tutejszych struktur diecezjalnych. Początkowo jednak przy sprawowanej dotychczas jurysdykcji pozostał arcybiskup Raczyński, który – wobec śmierci jeszcze 16 V 1814 biskupa G. Zachariasiewicza – nowym wiceadministratorem diecezji warszawskiej ustanowił wspomnianego wcześniej byłego sufragana kijowskiego Franciszka Remigiusza Zambrzyckiego (1814-1815). Ów powierzonej mu funkcji nie sprawował długo, na czym zaważyła związana z mocno posuniętym wiekiem (był on już wówczas człowiekiem osiemdziesięcioletnim) utrata wzroku, lecz w r. 1815 przekazał ją w ręce kanonika Andrzeja Wołowicza (późniejszego ordynariusza kujawsko-kaliskiego z lat 1819-1822). Zresztą i sam Ignacy Raczyński, będący o kilka lat starszy od Zambrzyckiego, nosił się już wówczas z zamiarem złożenia wszystkich piastowanych godności, nie był bowiem w stanie w należyтым stopniu podołać wyzwaniom, jakie stawiała przed nim dynamicznie zmieniająca się w tym okresie sytuacja polityczna na ziemiach polskich, warunkująca też określone zmiany w życiu społecznym, co z kolei rzutowało na

⁸ K.R. P r o k o p, *Sakry metropolitów gnieźnieńskich w XVIII i XIX stuleciu (1681/1688-1915)*, „*Studia Gnesnensia*” 18 (2004), s. 103-104 (gdzie w przypisie 52 wskazane źródła i literatura przedmiotu). Por.: K. D o l a, *Katalog arcybiskupów i biskupów...*, s. 264 nr 68, s. 289 nr 74, s. 296 nr 2.

religijność zamieszkującej tu populacji. Ostatecznie jego rezygnacja przyjęta została przez Stolicę Apostolską 9 VII 1818, w którym to czasie zmierzały już ku pomyślnemu sfinalizowaniu procedury związane z ukonstytuowaniem nowej metropolii warszawskiej i obsadzeniem stanowiącej jej ośrodek stolicy arcybiskupiej w Warszawie⁹.

Zabiegi w kierunku jej erygowania podjęte zostały od razu jeszcze w roku 1815. Cesarz rosyjski Aleksander I, który odtąd nosił zarazem tytuł króla Polski, chciał mieć stale rezydującego w granicach Królestwa Kongresowego katolickiego metropolitę, który też władny byłby dopełnić jego koronacji (a w przyszłości jego następców). Osoba arcybiskupa Raczyńskiego, jako metropolity gnieźnieńskiego, w żadnym razie nie mogła wchodzić w rachubę, był on bowiem poddanym króla Prus. Dopóki też panowanie pruskie rozciągało się na Warszawę, nie stanowiło poważniejszego problemu, iż sprawami tutejszej diecezji zawiadywał hierarcha przebywający stale w Wielkopolsce, wraz jednak ze zmieniającą się sytuacją na scenie dziejowej przeszkody w owej materii zaczęły się coraz bardziej piętrzyć. Ze strony czynników państwowych ostatecznie w roku 1816 zostało przesądzone utworzenie nowej prowincji kościelnej na ziemiach polskich z postulowaną archidiecezją warszawską, jako jej ośrodkiem. Z kolei rok 1817 wypełniony był działaniami dyplomatycznym na gruncie rzymskim, które długi czas napotykały na rozmaite trudności, nim dopiero w początkach roku 1818 doszło do uzgodnienia w tym względzie stanowisk Stolicy Apostolskiej i Rosji. W następstwie powyższego już 12 III 1818 papież Pius VII podniósł biskupstwo warszawskie do rangi arcybiskupstwa, wyraźnie przy tym zaznaczając, iż będzie ono stanowić trzon nowej metropolii, przy czym wyznaczenie biskupstw sufraganalnych miało nastąpić w późniejszym terminie. Doszło do tego po trzech i pół miesiącu, 30 VI 1818, kiedy to rzeczony namiestnik Chrystusowy – stosownie do wcześniejszego porozumienia ze stroną rosyjską – sufraganiami Warszawy ustanowił stolice biskupie w Krakowie, Lublinie, Sandomierzu, Włocławku (Kaliszu), Janowie Podlaskim i Sejnach (uprzednio diecezja wigierska). Wreszcie 2 X 1818 Pius VII prekonizował pierwszym arcybiskupem-metropolitą warszawskim desygnowanego uprzednio

⁹ M.in.: W. M a l e j, *Ordynariusze warszawscy*, s. 96-97; B. K u m o r, *Granice metropolii i diecezji...*, s. [207]-[208]; Z. S k i e ł c z y Ń s k i, *Archidiecezja warszawska w latach 1818-1830*, [w:] *Studia z historii Kościoła w Polsce*, t. 4, pod red. H.E. Wycańskiego, Warszawa 1978, s. 115; B. K u m o r, *Ustrój i organizacja...*, s. 181-182.

na tę godność przez cesarza Aleksandra I dotychczasowego ordynariusza kujawskiego (włocławskiego) Franciszka Malczewskiego, którego zresztą trzy miesiące wcześniej mianował swym delegatem dla zaprowadzenia nowego urzędnia organizacji diecezjalnej Kościoła katolickiego w Królestwie Kongresowym¹⁰.

Arcybiskup Malczewski, któremu 6 X 1818 Stolica Apostolska nadała tytuł prymasa Królestwa Polskiego (miał on przysługiwać także jego następcom), w momencie wyniesienia na metropolię warszawską był człowiekiem 64-letnim. Choć sakrę biskupią otrzymał zaledwie trzy lata wcześniej, do grona episkopatu *de facto* należał o wiele dłużej, jako że ordynariuszem kujawskim mianowany został przez króla pruskiego jeszcze w r. 1806, co zresztą potwierdził w dwa lata później książę warszawski (1808). Na papieską prekonizację nominatowi przyszło niemniej oczekiwać aż do momentu ustabilizowania się sytuacji politycznej w Europie po klęsce Napoleona I, bowiem uzyskał ją 4 IX 1815. Obecnie też już bez jakiegokolwiek dalszej zwłoki, w niedzielę 5 XI 1815 (w oktawie Wszystkich Świętych), przyjął święcenia biskupie, który to akt dopełniony został właśnie w Warszawie. Na miejsce sakry Malczewskiego obrano należący do misjonarzy-lazarystów kościół Krzyża Świętego przy Krakowskim Przedmieściu, co się tyczy natomiast składu trójki konsekраторów, to jako główny wystąpił ordynariusz węgierski Jan Klemens Gołaszewski, zaś współkonsekраторami byli: sufragan kujawski (włocławski) Feliks Łukasz Lewiński, tytulariusz Erytrei, oraz wspomniany wyżej były sufragan żmudzki Antonin Malinowski, biskup tytularny Ciny¹¹.

¹⁰ W. M a l e j, *Ordynariusze warszawscy*, s. 97; B. K u m o r, *Granice metropolii i diecezji...*, s. [208]-[209]; Z. S k i e ł c z e w s k i, *Archidiecezja warszawska...*, s. 27-59; B. K u m o r, *Ustrój i organizacja...*, s. 40-49, 62-63; A. G a ł k a, H. M a ł e c k i, *Archidiecezja warszawska...*, s. 22-23.

¹¹ ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. 14, k. 762r-764v; Archiwum Diecezjalne we Włocławku, sygn. AKap 35 (246) – [Akta kapituły katedralnej włocławskiej 1810-1822], s. 421; „Kurier Litewski” R. 1815 nr 89 (z 6 XI st.st.), s. 633; J. B a r t o s z e w i c z, *Arcybiskupi gnieźnieńscy, prymasowie Rzeczypospolitej, i warszawscy, prymasi Królestwa Polskiego*, Warszawa 1864, b.p.; J. K o r y t k o w s k i, *Pralaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej od roku 1000 aż do dni naszych*, t. 2, Gniezno 1883, s. 589 (tamże jako konsekратор mylnie wskazany metropolita gnieźnieński Ignacy Raczyński, zaś jako miejsce – katedra św. Jana Chrzciciela w Warszawie); HC, t. 7 (1800-1846), cur. R. Ritzler & P. Sefrin, Patavii 1968, s. 389, 399; W. M a l e j, *Ordynariusze warszawscy*, s. 2; M. Ż y w c z y Ń s k i,

Rządy Franciszka Malczewskiego w Kościele warszawskim nie trwały długo, zmarł bowiem 18 IV 1819. Jego następcą bez zwłoki desygnowany został przez cesarza Aleksandra I 78-letni Szczepan Hołowczyc, prekonizowany zaledwie 29 III tr. pierwszym ordynariuszem nowo erygowanej diecezji sandomierskiej. Ów eks-jezuita i niegdysiejszy sekretarz prymasa Michała Jerzego Poniatowskiego w gronie episkopatu znalazł się tedy w bardzo późnym wieku, bowiem cesarską nominację na biskupa Sandomierza uzyskał 30 VII 1818. Co się tyczy święceń biskupich Hołowczyca, to również i w jego przypadku na ich miejsce obrano Warszawę, wszakże nie wyżej wspomniany kościół misjonarski przy Krakowskim Przedmieściu, lecz archikatedrę św. Jana Chrzciciela. Odbyły się one w niedzielę Przenajświętszej Trójcy 6 VI 1819, a więc już w okresie trwającego wakatu na warszawskiej stolicy metropolitalnej, stąd też obowiązków głównego konsekrateura podjął się ordynariusz płocki Adam Michał Prażmowski, natomiast współkonsekratorami byli: sufragan łowicki (w archidiecezji warszawskiej) Daniel Eliaszkowski, tytulariusz Betsaidy (o którym niżej), oraz kilkakrotnie tu wspominany, sędziwy były sufragan kijowski Franciszek Remigiusz Zambrzycki, biskup tytularny Dardanus, który – dożywszy dziewięćdziesiątego roku życia – zmarł w siedem lat później 9 III 1826 (z kolei najprawdopodobniej jeszcze w r. 1820 dobiegło kresu życie owego drugiego z rezydujących od dziesięcioleci w Warszawie czy też w bezpośredniej jej bliskości eks-sufraganów – Antonina Malinowskiego)¹².

Malczewski (Skarbek-Malczewski) Franciszek herbu Abdank (1754-1819), arcybiskup warszawski, [w:] PSB, t. 19, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1974, s. 279-280; Z. Skiełczyński, *Archidiecezja warszawska...*, s. 60-64 (gdzie – za J. Korytkowskim – błędna informacja, jakoby konsekratorem F. Malczewskiego był arcybiskup I. Racyński); K. Dola, *Katalog arcybiskupów i biskupów...*, s. 296 nr 3, s. 300 nr 62; B. Kumor, *Ustrój i organizacja...*, s. 66 nr 1; M. Budzarek, *Nieprzeciętni...*, s. 25-32 (zwl. s. 27); *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, s. 403; P. Nitcki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny*, Warszawa 2000, kol. 277-278. Por. nadto: ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. 15, k. 598r-603r.

¹² ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. 15, k. 481r-v; tamże, Processus Consistoriales, vol. 216, k. 806r; „Gazeta Warszawska” R. 1819 nr 46 (z 8 VI 1819), s. 1123; J. Bartoszewicz, *Arcybiskupi...*, b.p.; HC, t. 7, s. 333, 390; W. Maliej, *Ordynariusze warszawscy*, s. 98; K. Mrozowska, M. Życzynski, *Hołowczyc (Hollowczyc) Szczepan (1741-1823)*, [w:] PSB, t. 9, Wrocław-Warszawa-Kraków 1960-1961, s. 595-596; Z. Skiełczyński, *Archidiecezja warszaw-*

Pontyfikat Szczepana Hołowczyca, zmarłego 27 VIII 1823, trwał trzy lata i tyleż samo miały potrwać również rządy jego następcy Wojciecha Józefa Skarszewskiego. Prekonizacja tegoż hierarchy na arcybiskupstwo warszawskie nastąpiła wszakże po bez mała dwuletnim wakacie, choć rzeczona kandydatura wysunięta została zaraz w początkach września 1823 r., a sam zainteresowany przyjął w tym czasie zaistniały wybór na administratora *sede vacante* osieroconej archidiecezji. Skarszewski miał jednak wśród sfer rządowych osoby zdecydowanie mu nieprzychylnie, stąd też rzecz wymagała dłuższych zabiegów, nim ostatecznie jemu właśnie cesarz Aleksander I udzielił wyczekiwanej nominacji. W ślad za tym 11 VII 1824 nastąpiła prekonizacja ze strony papieża Leona XII, zaś 19 XI tr. uroczyste nałożenie paliusza. W tamtym momencie Wojciech Józef Skarszewski do grona episkopatu należał od bez mała ćwierć wieku, znalazł się w nim bowiem jeszcze w roku 1790, powołany wtenczas na ordynariusza chełmskiego (później, w r. 1805, został pasterzem nowo utworzonej diecezji lubelskiej). Co się tyczy jego sakry, to odbyła się ona w niedzielę 6 II 1791 w kościele wizytek w Warszawie, zaś głównym szafarzem święceń biskupich był w tym przypadku pasterz rozciągającej się wówczas również na archidiakoniat warszawski diecezji poznańskiej, biskup Antoni Onufry Okęcki, natomiast obowiązków współkonsekratorów podjęli się dwaj inni ordynariusze: kijowski Kasper Kazimierz Cieciszowski i smoleński Tymoteusz Paweł Gorzeński¹³.

ska..., s. 64-74 (zwł. s. 65, gdzie jako datę sakry S. Hołowczyca podano 7 VI 1819); K. D o l a, *Katalog arcybiskupów i biskupów...*, s. 292 nr 1, s. 296 nr 4; B. K u m o r, *Ustrój i organizacja...*, s. 66 nr 2; Z. B u d z i a r e k, *Nieprzeciętni...*, s. 33-39; *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, s. 219-220; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 151-152. Por. nadto: ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. 15, k. 590r-591v, 592r-594r.

¹³ ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. 10, k. 263r-266v; tamże, Processus Consistoriales, vol. 222, k. 502r, 503r; „Gazeta Warszawska” R. 1791 nr 12 (z 9 II 1791), s. [1]-[2]; L. Z a l e w s k i, *Katedra i jezuita w Lublinie*, Lublin 1947, s. 142-143; HC, t. 6, s. 162-163; t. 7, s. 243, 390; W. M a l e j, *Ordynariusze warszawscy*, s. 98-99; Z. S k i e ł c z y Ń s k i, *Archidiecezja warszawska...*, s. 75-83; K. D o l a, *Katalog arcybiskupów i biskupów...*, s. 259 nr 45, s. 275 nr 1, s. 296 nr 5; B. K u m o r, *Ustrój i organizacja...*, s. 66 nr 3; Z. B u d z i a r e k, *Nieprzeciętni...*, s. 40-50 (zwł. s. 42); M. D e s z c z y Ń s k a, E. Z i e l i Ń s k a, *Skarszewski Wojciech Józef Marcin herbu Leszczyce (1742-1827), podkanclerzy wielki koronny, arcybiskup warszawski i prymas Królestwa Polskiego, pisarz polemiczny i religijny*, [w:] PSB, t. 38, Warszawa-

Po śmierci trzeciego metropolity warszawskiego, która nastąpiła 12 VI 1827 (liczył on wtedy 84 lata), administratorem wakującej archidiecezji obrany został scholastyk miejscowej kapituły – Franciszek Ksawery Szaniawski. Dwaj poprzedni wikariusze kapitulni, tzn. Hołowczyc i Skarszewski, sami zostali następnie arcybiskupami, wszakże obaj byli też już uprzednio członkami episkopatu. W przypadku Szaniawskiego rzecz przedstawiała się inaczej i nominacji biskupiej prałat ów nigdy się nie doczekał (zmarł zresztą już w r. 1830), jako że rządy w Kościele warszawskim powierzone zostały przez nowego cesarza Mikołaja I dotychczasowemu ordynariuszowi krakowskiemu Janowi Pawłowi Woroniczowi, skądinąd człowiekowi wówczas już siedemdziesięcioletniemu. Ze strony papieża Leona XII uzyskał on prowizję 28 I 1828, a 29 VI tr. miała miejsce uroczystość nałożenia mu paliusza – tyle, że nie w stolicy archidiecezji, lecz w Krakowie. Natomiast w Warszawie Woronicz przyjął dwanaście lat wcześniej święcenia biskupie, właśnie jako nowy pasterz Kościoła krakowskiego. Rzeczona sakra odbyła się w archikatedrze św. Jana Chrzciciela w środę 8 V 1816, w uroczystość św. Stanisława, przy czym tak samo, jak w przypadku F. Malczewskiego, na głównego konsekratora zaproszony został ordynariusz wigierski Jan Klemens Gołaszewski, a na jednego z dwóch współkonsekratorów – sufragan kujawski (włocławski) Feliks Łukasz Lewiński, tytulariusz Erytrei, natomiast drugim był późniejszy współkonsekrator także S. Hołowczyc – Franciszek Remigiusz Zambrzycki, tytulariusz Dardanus i niegdysiejszy sufragan kijowski¹⁴.

Kraków 1997-1998, s. 50-61 (zwł. s. 52); P. N i e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 404. Por. nadto: ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. 17, k. 631r-638r.

¹⁴ ASV, Archivio Concistoriale, Processus Consistoriales, vol. 216, k. 827r-v, 828v; J. B a r t o s z e w i c z, *Arcybiskupi...*, b.p.; HC, t. 7, s. 166, 390; W. M a l e j, *Ordynariusze warszawscy*, s. 99-100; Z. S k i e ł c z y Ń s k i, *Archidiecezja warszawska...*, s. 86-90; K. D o l a, *Katalog arcybiskupów i biskupów...*, s. 273 nr 67, s. 296 nr 6; B. K u m o r, *Ustrój i organizacja...*, s. 66 nr 4; M. B u d z i a r e k, *Nieprzeciętmi...*, s. 51-60 (zwł. s. 54); *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, s. 759-760; K.R. P r o k o p, *Sukcesja święceń biskupich pasterzy Kościoła krakowskiego w latach 1804-2005*, „Analecta Cracoviensia” 37 (2005), s. 418 (gdzie w przypisie 7 wskazana dalsza literatura). Por. nadto: ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. 14, k. 168r-170v; tamże, vol. 18, k. 544r-551r; *Polska i Stolica Apostolska X-XXI wiek. Polonia et Sedes Apostolica X-XXI saeculum*, oprac. zbior., Warszawa 2006, s. 160-161 nr 77 (bulla translacyjna na arcybiskupstwo warszawskie z 28 I 1828).

Jan Paweł Woronicz archidiecezją warszawską rządził jeszcze krócej aniżeli dwaj jego poprzednicy, zmarł bowiem już 6 XII 1829 i wówczas na wikariusza kapitulnego wybrany został kustosz katedralny Edward Czarnecki. Po jego śmierci, która nastąpiła 5 III 1831, kolejnymi administratorami wakującego biskupstwa byli Adam Paszkiewicz (1831-1833) i Paweł Straszyński (1833-1838), z których ów ostatni został następnie ordynariuszem sejneńskim. Tak długotrwały wakat na stolicy metropolitalnej w Warszawie stanowił jeden z przejawów represyjnej polityki władz rosyjskich w stosunku do ziem polskich po upadku powstania listopadowego, w który to zryw niepodległościowy zaangażowana była także znaczna część katolickiego duchowieństwa – włącznie z niektórymi biskupami. Dopiero też 15 VIII 1835 nominację na arcybiskupa Warszawy uzyskał dotychczasowy sufragan sejneński (augustowski) Stanisław Kostka Choromański, którego papież Grzegorz XVI zatwierdził na urzędzie 21 XI 1836. Uroczyste nałożenie paliusza nowemu metropolicie odbyło się 15 I 1837, przy czym – na życzenie dworu petersburskiego – hierarcha ten zaniechał używania przyznanego w r. 1818 przez Piusa VII kolejnym arcybiskupom warszawskim tytułu prymasa Królestwa Polskiego. Podniosły ów akt miał miejsce w murach archikatedry św. Jana Chrzyciela, gdy z kolei w kościele Krzyża Świętego, gdzie niegdyś konsekrowany był F. Malczewski, S.K. Choromański otrzymał osiem lat wcześniej święcenia biskupie – właśnie jako sufragan dla Sejn (i zarazem biskup tytularny Adrasus). Odbyły się one w niedzielę 8 II 1829, zaś obowiązków głównego konsekratora podjął się pasterz diecezji, do posługi w której ów nowy członek episkopatu został ustanowiony, mianowicie ordynariusz sejneński (augustowski) Mikołaj Jan Manugiewicz (*nota bene* niegdyśjszy sufragan warszawski, stąd będzie jeszcze o nim niżej mowa), natomiast jako współkonsekratorzy wystąpili dwaj inni biskupi diecezjalni: plocki Adam Michał Prazmowski i lubelski Józef Marcelin Dzieścielski¹⁵.

¹⁵ ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. 18, k. 9r-15r; tamże, Archivio Concistoriale, Processus Consistoriales, vol. 238, k. 28r-v, 29r-v [data 9 II]; „Gazeta Warszawska” R. 1829 nr 39 (z 10 II 1829), s. 345 [data 9 II]; „Kurier Warszawski” R. 1829 nr 38 (z 9 II 1829), s. 151; J. B a r t o s z e w i c z, *Arcybiskupi...*, b.p. [data 9 II]; M. G o d l e w s k i, *Choromański Stanisław herbu Lubisz (1767-1838), arcybiskup-metropolita warszawski*, [w:] PSB, t. 3, Kraków 1937, s. 427-428; HC, t. 7, s. 59, 390; W. M a l e j, *Ordynariusze warszawscy*, s. 100-101; W. J e m i e l i t y,

I ten pontyfikat okazał się bardzo krótkotrwały, jako że zbliżający się do siedemdziesiątki metropolita Stanisław Kostka Choromański zmarł 21 II 1838, po czym archidiecezją zarządzali – w charakterze kolejnych wikariusz kapitulnych – kanonik Michał Wierzbowski (1838), sufragan warszawski Tomasz Chmielewski (1838-1844) i sufragan płocki Antoni Melchior Fijałkowski (1844-1857). Ów też ostatni, po tak niezwykle długim, bowiem przeszło osiemnastoletnim wakacie, stanowiącym pochodną coraz bardziej represyjnego kursu polityki Sankt Petersburga względem ziem Królestwa Polskiego, jak i daleko idącego pogorszenia stosunków pomiędzy Rosją a Stolicą Apostolską, uzyskał wprawdzie cesarską nominację (mogła ona zaistnieć dzięki wstąpieniu na tron nowego władcy – Aleksandra II), a następnie przekonującą papieską. Udzielił jej A.M. Fijałkowskiemu 18 IX 1856 Pius IX, natomiast 11 I 1857 odbyło się w warszawskiej archikatedrze nałożenie paliusza. Ów siódmy z kolei pasterz lokalnego Kościoła (a szósty arcybiskup), był zarazem pierwszym w owym gronie, który sakrę biskupią otrzymał gdzie indziej aniżeli w Warszawie. Co ciekawe, tym samym zapoczątkował on też trwający po dziś dzień nieprzerwany szereg metropolitów warszawskich wyświęconych na biskupów w różnych innych miejscach, wszakże nie na miejscu w stolicy (jak będzie to można dostrzec w oparciu o dalsze wywody), gdzie ostatnim konsekrowanym był wyżej wspomniany Stanisław Kostka Choromański. Tak też sakra Fijałkowskiego, jako tytulariusza Hermopolis i sufragana płockiego (nie należy go mylić ze współczesnym mu wprawdzie sufraganiem, następnie ordynariuszem kamienieckim, a na koniec metropolitą mohylowskim o tym samym imieniu i nazwisku), odbyła się w niedzielę Zesłania Ducha Świętego 15 V 1842 w katedrze Wniebowzięcia NMP we Włocławku, przy czym głównym szafarzem święceń był w tym przypadku pasterz diecezji płockiej Franciszek Pawłowski, natomiast współkonsekratorami dwaj miejscowi biskupi (tzn. włocławscy, czy

Diecezja augustowska czyli sejneńska w latach 1818-1872, Lublin 1972, s. 40; K. D o l a, *Katalog arcybiskupów i biskupów...*, s. 296 nr 7; B. K u m o r, *Ustrój i organizacja...*, s. 66 nr 5; M. B u d z i a r e k, *Nieprzeciętni...*, s. 61-68; K. D o b r s k a, *Z dziejów kościoła Świętego Krzyża 1510-1995, Kalendarium*, [w:] Księga pamiątkowa. Kościół Świętego Krzyża w Warszawie w trzechsetną rocznicę konsekracji 1696-1996, pod red. T. Chachulskiego, Warszawa - Kraków 1996, s. 177; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 52. Por. nadto: ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. 20, k. 533r-538r.

też – zgodnie z ówczesnie przyjętą nomenklaturą – kujawsko-kaliscy): ordynariusz Walenty Maciej Tomaszewski i sufragan Józef Joachim Goldtmann, tytulariusz Carystus¹⁶.

Po do tamtego momentu najdłuższym w dziejach archidiecezji warszawskiej pontyfikacie, trwającym pięć lat, Antoni Melchior Fijałkowski zmarł w 84. roku życia 5 X 1861. Tym razem wakat nie był długi, bowiem po kilkumiesięcznym administrowaniu lokalnym Kościołem przez wikariusza kapitulnego Antoniego Białobrzeskiego (zresztą na koniec owego okresu aresztowanego i zesłanego), nowym metropolitą prekonizowany został 6 I 1862 czterdziestoletni Zygmunt Szczęsny Feliński. W poczcie XIX-wiecznych arcybiskupów Warszawy nie tylko był on najmłodszy wiekiem, ale też w odróżnieniu od poprzedników nie zasiadał uprzednio na którejkolwiek ze stolic biskupich, lecz tak znaczne wyróżnienie zastało go na funkcji profesora i ojca duchownego Rzymsko-Katolickiej Akademii Duchownej w Sankt Petersburgu. Tam też właśnie, w ówczesnej stolicy Rosji, odbyły się w niedzielę 26 I 1862, w kościele św. Jana Jerozolimskiego (tzw. Maltańskim), święcenia biskupie nowego pasterza Kościoła warszawskiego. Feliński przyjął je z rąk metropolity mohylowskiego Wacława Żylińskiego, u boku którego podczas tego aktu wystąpiło aż trzech współkonsekratorów, mianowicie sufragani: łowicki (w archidiecezji warszawskiej) Henryk Ludwik Plater, tytulariusz Mosynopolis, mohylowski Józef Maksymilian Staniewski, tytulariusz Platei, oraz żmudzki Aleksander Kazimierz Bereśniewicz, tytulariusz Maximianopolis¹⁷.

¹⁶ ASV, Archivio Concistoriale, Processus Consistoriales, vol. 254, b.p.; „Pamiętnik Religijno-Moralny” 2 (1842), s. 594; *Encyklopedia powszechna*, t. 8, Warszawa 1861, s. 820; J. B a r t o s z e w i c z, *Arcybiskupi...*, b.p.; HC, t. 7, s. 213; W. M a l e j, *Ordynariusze warszawscy*, s. 191-102; K. D o l a, *Katalog arcybiskupów i biskupów...*, s. 296 nr 8; B. K u m o r, *Ustrój i organizacja...*, s. 66 nr 6; M. B u d z i a r e k, *Nieprzeciętni...*, s. 69-76; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 98; S. B a n a c h, *Księgi wpisów archidiecezji warszawskiej z lat 1848-1861 jako źródło historyczne*, Dąlków-Łódź 2002, s. 18; K.R. P r o k o p, *Konsekracje i sukcesja apostolska ordynariuszy oraz sufraganów plockich w XIX i XX stuleciu (1805-1999)*, „Studia Plockie” 33 (2005), s. 199, 205. Por. nadto: ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. 24, k. 808r-810r.

¹⁷ ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. [24] – Teczka 1862, b.p.; „Kurier Warszawski” R. 1862 nr 25 (z 20 I/1 II 1862), s. 133; nr 27 (z 23 I/4 II 1862), s. 145; L. L e s c o e u r, *L'Église catholique en Pologne sous le gouvernement russe depuis le premier partage jusqu'à nos jours (1772-1875)*, t. 2, Paris 1876², s. 39; M. G o d l e w s k i, *Feliński Zygmunt Szczęsny (1822-1895), arcybiskup, metropolita*

Jakkolwiek formalnie arcybiskupem Warszawy Zygmunt Szczęsny Feliński był przez ponad dwie dekady, w rzeczywistości jednak rządy sprawował przez niespełna półtora roku. Przypadły one na czas powstania styczniowego i właśnie w związku z tymi brzemieniami dla dziejów narodu wydarzeniami młody metropolita został 13/14 VI 1863 deportowany w głąb Rosji, skąd już nigdy nie miał powrócić do swej stolicy. Po okresie długoletniego zesłania ostatecznie zgodził się złożyć rezygnację z powierzonej mu funkcji, przyjętą oficjalnie przez Stolicę Apostolską 15 III 1883, dzięki czemu mógł odzyskać wówczas wolność, jakkolwiek wiązało się to zarazem z koniecznością opuszczenia granic Rosji. Ostatnich kilkanaście lat życia spędził w Galicji i zmarł 17 IX 1895 w Krakowie, w tamtejszym Pałacu Biskupim – tym samym zresztą, w którego murach rezydować miał później, jako metropolita krakowski, Karol Wojtyła. On też właśnie, już jako papież Jan Paweł II, wyniósł w roku 2002 Zygmunta Szczęsnego Felińskiego do chwały ołtarzy, nadając mu tytuł błogosławionego (kanonizowany 11 X 2009 r. przez papieża Benedykta XVI).

Od razu w tym samym dniu, w którym przyjęta została przez Leona XIII rezygnacja metropolity-wygnańca, tj. 15 III 1883, prekonizację na arcybiskupa Warszawy uzyskał kolejny hierarcha. Był to dotychczasowy ordynariusz kujawsko-kaliski (włocławski) Wincenty Teofil Chościak-Popiel, któremu również dane było zaznać w poprzednich latach zsyłki w głąb Rosji i długotrwałego pobytu z dala od powierzonej mu owczarni. Niewiele młodszy od Z.S. Felińskiego, archidiecezję warszawską obejmował w wieku 58 lat, do grona episkopatu przynależąc wówczas już od dwóch dekad. O jego sakrze, która odbyła się pośród niecodziennych okoliczności w niedzielę 6 XII 1863 w katedrze Wniebowzięcia NMP w Płocku (wpierw bowiem został ordynariuszem płockim, a dopiero w r. 1875 nastąpiła jego translacja do Włocławka), pisaliśmy obszernie już przy innej okazji¹⁸, stąd też tu nie będziemy ponownie rozwodzić się nad owymi uwarunkowaniami, pozostają-

warszawski, [w:] PSB, t. 6, Kraków 1948, s. 410-412; W. M a l e j, *Ordynariusze warszawscy*, s. 102-114 (zwł. s. 105); HC, t. 8 – (1846-1903), cur. R. Ritzler & P. Seffrin, Patavii 1978, s. 583; K. D o l a, *Katalog arcybiskupów i biskupów...*, s. 296 nr 9; B. K u m o r, *Ustrój i organizacja...*, s. 67 nr 7; M. B u d z i a r e k, *Nieprzeciętni...*, s. 71-92 (zwł. s. 85); P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 96.

¹⁸ K.R. P r o k o p, *Konsekracje i sukcesja apostolska ordynariuszy oraz sufraganów płockich...*, s. 178-188.

cymi w bezpośrednim związku z trwającym ówczesnie powstaniem styczniowym. Ograniczymy się jedynie do wskazania, że ostatecznie obowiązki głównego konsekrateora przypadły schorowanemu sufraganowi łowickiemu Henrykowi Ludwikowi Platerowi, biskupowi tytularnemu Mosynopolis, wszakże prócz niego na rzezonym akcie nie stawił się jakikolwiek inny biskup, stąd też – za stosowną dyspensą papieską – podczas owego obrzędu asystowali konsekrateorowi: kustosz płocki Tomasz Franciszek Myśliwski i kanonik, a zarazem prokurator miejscowej kapituły katedralnej, Antoni Baliński¹⁹.

Przechodząc do stulecia XX, następcą zmarłego 7 XII 1912 Wincentego Teofila Chościak-Popiela, jako arcybiskupa Warszawy, został prekonizowany 7 V 1913 Aleksander Kakowski. Niewiele starszy w momencie swego wyniesienia aniżeli niegdyś bł. Zygmunt Szczęsny Feliński, bowiem liczący sobie 41 lat, również on – podobnie jak tamten – nie należał do grona episkopatu. Tak samo też, jak Felińskiego, nominacja zastała go na funkcji profesora Akademii Duchownej w Sankt Petersburgu, której był zarazem rektorem, stąd też święcenia biskupie przyjął na miejscu, w stolicy Rosji, w kościele św. Katarzyny Aleksandryjskiej. Odbyły się one w sobotę 22 VI 1913, przy czym obowiązków głównego konsekrateora podjął się ordynariusz kujawsko-kaliski (włocławski) Stanisław Kazimierz Zdzitowiecki, natomiast współkonsekrateorami późniejszego kardynała byli sufragani: mohylowski Jan Cieplak, tytulariusz Evarii, oraz łucko-żytomierski Longin Żarnowiecki, biskup tytularny Mosynopolis (*nota bene* poprzednik A. Kakowskiego na funkcji rektora petersburskiej Rzymsko-Katolickiej Akademii Duchownej)²⁰.

¹⁹ W. Małej, *Ordynariusze warszawscy*, s. 114-119; HC, t. 8, s. 460, 583, 594; K. Dola, *Katalog arcybiskupów i biskupów...*, s. 285 nr 71, s. 297 nr 10, s. 300 nr 67; B. Kumor, *Ustrój i organizacja...*, s. 67 nr 8; Z. Szuba, *Biskupi polscy...*, s. 28-29; R. Bender, A. Gałka, *Popiel (Chościak Popiel) Wincenty Teofil (1825-1912), arcybiskup metropolita warszawski*, [w:] PSB, t. 27, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź 1983, s. 580-582; M. Budziaruk, *Nieprzeciętni...*, s. 93-102; K.R. Prokop, *Konsekracje i sukcesja apostolska ordynariuszy oraz sufraganów płockich...*, s. 186-187. Por. W. Małej, *Ordynariusze warszawscy*, s. 114 (według tego autora jednym z asystujących sakrze W. Popiela prałatów miał być archidiacon płocki Józef Bagiński, czemu wszakże przeczą współczesne źródła).

²⁰ „Przegląd Katolicki” 51 (1913) nr 26 (z 28 VI 1913), s. 403-407 (zwl. s. 406-407); „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 3 (1913) nr 6, s. 238-242; A. Kakowski, *Z niewoli do niepodległości. Pamiętniki*, wyd. T. Krawczak

Rządy pasterskie nowego metropolity trwały całe ćwierć wieku, przy czym jeszcze w grudniu 1919 r. obdarzony on został purpurą kardynalską, zaś dwa miesiące wcześniej przypadło mu w udziale wyświęcić na biskupa pierwszego nuncjusza apostolskiego w odrodzonej Polsce – Achille Rattiego (28 X 1919), który w r. 1922 objął miał Stolicę Piotrową jako Pius XI. Kiedy 30 XII 1938 Aleksander Kakowski zmarł, przed tym właśnie namiestnikiem Chrystusowym stało zadanie wyznaczenia następcy na arcybiskupstwie warszawskim swego niegdysiejszego konsekratego, czego wszakże nie zdążył uczynić, bowiem sam odszedł do wieczności w niespełna półtora miesiąca później – 10 II 1939. Obrany wówczas papież Pius XII nowego metropolitę dla Warszawy prekonizować mógł dopiero po siedmiu latach, na czym zaważył wybuch II wojny światowej oraz wynikłe w jej następstwie przemiany społeczno-polityczne w tej części Starego Kontynentu. W okresie owego długiego wakatu, przypadającego na tak tragiczny czas, sprawami lokalnego Kościoła zawiadywali dwaj kolejni wikariusze kapitulni: arcybiskup Stanisław Gall (1939-1943) i biskup Antoni Szlagowski (1942-1946), z których pierwszy nosił od 6 I 1940 tytuł administratora apostolskiego. Ponieważ obaj oni należą zarazem do szeregu warszawskich biskupów pomocniczych, o ich sakrach będzie mowa w dalszej części obecnego opracowania²¹.

iR. Świątek, Kraków 2000, s. 76; HC, t. 9 – (1903-1922), cur. Z. Pięta, Patavii 2002, s. 388; W. Małej, *Ordynariusze warszawscy*, s. 119-124 (zwl. s. 120); Z. Dłuzewska-Kańska, *Kakowski Aleksander (1862-1938), arcybiskup metropolita warszawski, kardynał, prymas Królestwa Polskiego, członek Rady Regencyjnej*, [w:] PSB, t. 11, Wrocław-Warszawa-Kraków 1964-1965, s. 426-428; K. Dola, *Katalog arcybiskupów i biskupów...*, s. 297 nr 11; B. Kumor, *Ustrój i organizacja...*, s. 67 nr 9; Z. Szuba, *Biskupi polscy...*, s. 62-63; M. Budzik, *Nieprzeciętni...*, s. 105-114; *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, pod red. J.M. Majchrowskiego, Warszawa 1994, s. 15 nr 1; K. Krasowski, *Biskupi katolicy II Rzeczypospolitej. Słownik biograficzny*, Poznań 1996, s. 112 (całość: s. 112-118); K.R. Prokop, *Polscy kardynałowie*, Kraków 2001, s. 227-236; A. Galka, H. Małeck, *Archidiecezja warszawska*, s. 24-26. Także: „Gazeta Kościelna” 21 (1913) nr 24 (z 13 VI 1913), s. 284; W. Małej, *Rektorzy Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Warszawie 1863-1958*, „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 40 (1958) nr 7, s. 437-439; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 190-191.

²¹ J. Wysocki, *Archidiecezja warszawska*, [w:] *Życie religijne w Polsce pod okupacją hitlerowską 1939-1945*, pod red. Z. Zielińskiego, Warszawa 1982, s. 271-346 (zwl. s. 274-275: S. Gall, s. 275-276: A.W. Szlagowski); A. Galka, H. Małeck, *Archidiecezja warszawska*, s. 27.

W dniu 3 V 1946 prekonizację na stolicę metropolitalną w Warszawie uzyskał 65-letni kardynał August Hlond, dotychczasowy arcybiskup Gniezna i Poznania, prymas Polski. Decyzją papieża Piusa XII pozostał on też nadal metropolitą gnieźnieńskim, zaś pomiędzy obydwoma archidiecezjami zawiązana została unia personalna, która przetrwać miała po rok 1992. Ów pierwszy arcybiskup zarazem Gniezna i Warszawy do grona episkopatu włączony został jeszcze u schyłku roku 1925, ustanowiony wtenczas przez Piusa XI pasterzem nowo erygowanej diecezji śląskiej, na stolicę której wyznaczono Katowice. W tamtejszej katedrze śś. Apostołów Piotra i Pawła odbyły się też w niedzielę 3 I 1926 święcenia biskupiego liczącego sobie 45 lat Augusta Hlonda, członka młodego zgromadzenia salezjanów, których dopełnił metropolita warszawski, kardynał Aleksander Kakowski, natomiast na współkonsekratorów zaproszeni zostali: ordynariusz przemyski Anatol Nowak (on to właśnie dwie dekady wcześniej udzielił późniejszemu prymasowi święceń kapłańskich) oraz sufragan poznański Stanisław Łukomski, tytulariusz Sicca Veneria (w kilka miesięcy później ustanowiony pasterzem diecezji łomżyńskiej). W tymże samym roku 1926 A. Hlond przeniesiony został z Katowic na połączone stolice arcybiskupie Gniezna i Poznania, a z kolei w r. 1927 papież Pius XI obdarzył go purpurą kardynalską. Obejmując w r. 1946 metropolię warszawską hierarcha ów miał tedy za sobą bogate doświadczenia, przeszedłszy też ciężką próbę w latach II wojny światowej²².

Kościółowi warszawskiemu nie było dane długo cieszyć się osobą tak znamienitego arcybiskupa, jako że po zaledwie dwuipółletnich rządach zaskoczyła go 22 X 1948 śmierć. Przed Piusem XII

²² A. K a k o w s k i, *Z niewoli do niepodległości...*, s. 983; W. M a l e j, *Ordynariusze warszawscy*, s. 124-131 (zwł. s. 125); K. D o l a, *Katalog arcybiskupów i biskupów...*, s. 265 nr 78, s. 269 nr 1, s. 297 nr 12; Z. S z u b a, *Biskupi polscy...*, s. 86-88; M. B u d z i a r e k, *Nieprzeciętni...*, s. 115-124; *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 191 nr 650; K. K r a s o w s k i, *Biskupi katolicy II Rzeczypospolitej...*, s. 80 (s. 78-96); P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 149; K.R. P r o k o p, *Arcybiskupi gnieźnieńscy w tysiącleciu*, Kraków 2000, s. 316-321; tenże, *Polscy kardynałowie*, s. 237-250; A. G a ł k a, H. M a ł e c k i, *Archidiecezja warszawska*, s. 28-29; K.R. P r o k o p, *Sukcesja święceń biskupich pasterzy Kościoła katowickiego (1925/1926-2005/2006)*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 39 (2006) z. 2, s. 392-394 (gdzie wskazana dalsza literatura), 405. Zob. nadto: J. S o n d e l, *Zawsze wierny. Uniwersytet Jagielloński a Kościół rzymskokatolicki*, Kraków 2006, s. 181, 468.

po raz wtóry stało się wtedy zadanie obsadzenia stolicy arcybiskupiej w Warszawie, a zarazem i połączonej z nią stolicy prymasowskiej w Gnieźnie, na które też skierował dotychczasowego ordynariusza lubelskiego Stefana Wyszyńskiego, stosownie prekonizacji udzielając mu 12 XI 1948. Nowym prymasem został wtedy hierarcha 47-letni, do grona episkopatu należący dopiero trzeci rok. Biskupem Lublina ogłoszony w marcu 1946 r., sakrę przyjął on w niedzielę 12 V 1946 w kaplicy Cudownego Obrazu na Jasnej Górze w Częstochowie własnie z rąk kardynała Augusta Hlonda, u boku którego współkonsekratorami podczas rzeczonoego aktu byli: ordynariusz włocławski Karol Mieczysław Radoński i sufragan częstochowski Stanisław Czajka, tytulariusz Centurii (*nota bene* jedyny polski biskup ustanowiony w okresie okupacji hitlerowskiej). Od tego momentu w gronie następców Apostołów Stefan Wyszyński pozostawać miał przez 35 lat, w roku 1953 będąc kreowany kardynałem²³.

Nie miejsce w ramach obecnego artykułu, by zwracać uwagę choćby tylko na najdonioślejsze momenty i fakty z okresu rządów pasterskich w archidiecezji warszawskiej prymasa Wyszyńskiego, którego życie dobiegło kresu 28 V 1981. Podobnie i w przypadku jego następcy ograniczymy się – stosownie do podjętej w ramach niniejszego opracowania tematyki – wyłącznie do informacji związanych bezpośrednio ze święceniami biskupimi tegoż hierarchy. Mowa o Józefie Glempie, którego na połączone wciąż unią stolice gnieźnieńską i warszawską papież Jan Paweł II prekonizował 7 VII 1981. Podobnie, jak w przypadku poprzednika, również J. Glomp w momencie powierzenia mu godności prymasowskiej do grona episkopatu należał dopiero trzeci rok, w poprzednich latach będąc ordynariuszem warmińskim. Biskupem Warmii prekonizowany 4 III 1979, konsekrowany został

²³ W. Maliej, *Ordynariusze warszawscy*, s. 131-146 (zwł. s. 132); K. Doła, *Katalog arcybiskupów i biskupów...*, s. 265 nr 79, 276 nr 8, s. 296 nr 13; *Kalendarium ważniejszych wydarzeń z życia i działalności księdza kardynała Stefana Wyszyńskiego, metropolity Gniezna i Warszawy, przewodniczącego Konferencji Episkopatu, prymasa Polski, 3 VIII 1901 – 28 V 1981*, oprac. A. Wiczorek, „Życie i Myśl” 31 (1981) nr 7-8, s. 179; Z. Szuba, *Biskupi polscy...*, s. 117-122; M. Budziaruk, *Nieprzećiętni...*, s. 125-131; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 500; K.R. Prokop, *Arcybiskupi gnieźnieńscy...*, s. 322-327; tenże, *Polscy kardynałowie*, s. 265-279; A. Galka, H. Małecki, *Archidiecezja warszawska*, s. 30-33; M.P. Romanuk, *Życie, twórczość i postęga Stefana kardynała Wyszyńskiego, Prymasa Tysiąclecia*, t. [1] – [1901-1956], Warszawa 1994, s. 236-237.

21 IV 1979 r. w bazylice archikatedralnej Wniebowzięcia NMP w Gnieźnie przez kardynała Stefana Wyszyńskiego (była to zarazem ostatnia sakra dopełniona przez Prymasa Tysiąclecia), przy czym jako współkonsekratorzy podczas tamtego aktu wystąpili: nowy arcybiskup-metropolita krakowski Franciszek Macharski i sufragan warmiński Jan Władysław Obłąk, tytulariusz Abbir Maius, który w przyszłości został bezpośrednim następcą J. Glempa na biskupstwie Warmii²⁴.

Rządy owego zamykającego poczet XX-wiecznych arcybiskupów Warszawy hierarchy trwały ćwierć wieku, na który to czas przypadły również doniosłe przemiany w życiu społeczno-politycznym kraju. W tychże zmienionych realiach przeprowadzona została w r. 1992 reorganizacja struktur metropolitalnych i diecezjalnych Kościoła polskiego, w ramach której doszło m.in. do rozwiązania łączącej archidiecezje gnieźnieńską i warszawską unii personalnej, przy czym kreowany jeszcze w roku 1983 kardynałem Józef Glemp, będąc od tam arcybiskupem wyłącznie Warszawy, zachował nadal tytuł prymasa Polski. Pozostał on przy nim również i po złożonej z racji osiągnięcia przewidzianego prawem kanonicznym wieku 75 lat rezygnacji z rządów w Kościele warszawskim, która przez papieża Benedykta XVI przyjęta została 6 XII 2006. Tego samego dnia prekonizację na arcybiskupa Warszawy otrzymał dotychczasowy ordynariusz płocki, 67-letni biskup Stanisław Wielgus, który też 5 I 2007 objął kanonicznie rządy w archidiecezji, jednakże w dzień później złożył rezygnację z powierzonej mu funkcji, bezzwłocznie przyjętą przez namiestnika

²⁴ „Esprit et Vie” 93 (1983) nr 18 (z 5 V 1983), s. 261 nr 35; *Kalendarium ważniejszych wydarzeń...*, s. 241; Z. S z u b a, *Biskupi polscy...*, s. 217-218; M. B u d z i a r e k, *Nieprzećiętni...*, s. 132-137; K.R. P r o k o p, *Biskupi Kościoła katolickiego w III Rzeczypospolitej. Leksykon biograficzny*, Kraków 1998, s. 42-44; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 119; K.R. P r o k o p, *Arcybiskupi gnieźnieńscy...*, s. 328-331; tenże, *Polscy kardynałowie*, s. 345-352; A.F. D z i u b a, *Dwadzieścia lat prymasostwa kardynała Józefa Glempa*, [w:] *Caritati in iustitia. Dwadzieścia lat posługi prymasowskiej kardynała Józefa Glempa*, pod red. S. Budzyńskiego, I. Burchackiej, A. Mazurka i A. Wiczorka, Warszawa 2001, s. 17-18; M.P. R o m a n i u k, *Życie, twórczość i posługa...*, t. 4 – 1972-1981, Warszawa 2002, s. 551; A. W i e c z o r e k, *Kalendarium*, [w:] tamże, s. 460-461; A. G a ł k a, H. M a ł e c k i, *Archidiecezja warszawska*, s. 34-44; *Caritati in iustitia. Kalendarium posługi prymasowskiej kardynała Józefa Glempa*, oprac. A. W i e c z o r e k, Warszawa 2006, s. 10; *Sylwetka prymasa Polski, kardynała Józefa Glempa*, [w:] *Księga jubileuszowa archidiecezji warszawskiej 1981-2006*, s. 115-140 (zwl. s. 119).

Chrystusowego (6 I). Nie zmienia to faktu, iż również jego imię na trwałe zapisane zostało w szeregu pasterzy Kościoła warszawskiego, stąd nie może zabraknąć w obecnym przeglądzie informacji o święceniach biskupich tegoż hierarchy. Odbyły się one w niedzielę 1 VIII 1999 w katedrze Wniebowzięcia NMP w Płocku, przy czym pełni kapłaństwa Stanisław Wielgus dostąpił wówczas przez posługę właśnie kardynała Józefa Glempa, natomiast współkonsekratorami byli dwaj metropolici: szczecińsko-kamieński Zygmunt Kamiński (*nota bene* poprzedni ordynariusz płocki) oraz lubelski Józef Życiński²⁵.

W dniu przyjęcia rezygnacji arcybiskupa S. Wielgusa ze stolicy warszawskiej papież Benedykt XVI ustanowił jej administratorem apostolskim poprzedniego metropolitę, prymasa J. Glempa, który w tym charakterze kierował sprawami lokalnego Kościoła jeszcze przez bez mała dwa miesiące. Już wszakże 3 III 2007 Stolica Apostolska ogłosiła nominację kolejnego arcybiskupa Warszawy, którym został sprawujący uprzednio rządy w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej 57-letni Kazimierz Nycz. Choć młodszy od swego poprzednika o ponad dziesięć lat, hierarcha ten o wiele dłużej od niego należy do grona episkopatu, w którym znalazł się jeszcze w r. 1988. Prekonizowany 14 V tr. przez papieża Jana Pawła II tytulariuszem Villa Regis, skierowany został wówczas do posługi w charakterze biskupa pomocniczego w archidiecezji krakowskiej, gdzie czynny był aż do momentu nominacji na pasterza Kościoła koszalińsko-kołobrzeskiego. Sakrę 38-letni K. Nycz otrzymał w sobotę 4 VI 1988 w „sercu Polski”, w bazylice archikatedralnej św. Wacława i św. Stanisława w Krakowie, na Wzgórzu Wawelskim, w której podziemiach spoczywają doczesne szczątki m.in. niegdysiejszego metropolity warszawskiego Jana Pawła Woronicza. Głównym konsekratorem był w tym przypadku metropolita krakowski, kardynał Franciszek Macharski, natomiast współkonsekratorami ordynariusze: tarnowski Jerzy Ablewicz (arcybiskup *ad personam*) i częstochowski Stanisław Nowak. Trudno nie dodać w tym miejscu, że wraz z Kazimierzem Nyczem święcenia biskupie otrzymał tamtego dnia również drugi ustanowiony do posługi w Kościele krakowskim

²⁵ „Wiadomości KAI” R. 1999 nr 31 (z 5 VIII 1999), s. 5; „Revue des Ordinations Épiscopales” R. 2000 nr 9, s. 17 nr 97; A. W i e c z o r e k, *Kalendarium*, s. 504; K.R. P r o k o p, *Konsekracje i sukcesja apostolska ordynariuszy oraz sufraganów płockich...*, s. 195 (gdzie w przypisie 41 wskazana literatura przedmiotu), 197; *Caritati in iustitia. Kalendarium posługi...*, s. 150.

biskup pomocniczy – tytulariusz Turrisslandy Jan Szkodoń. W szesnastu lat później, 9 VI 2004, dotychczasowy biskup Villa Regis został ordynariuszem koszaliński-kołobrzeskim, zaś po zaledwie dwuipółletnim pasterzowaniu na Pomorzu Środkowym przyszło mu zasiąść na stolicy metropolitalnej w Warszawie, którą objął 1 IV 2007 jako piętnasty z kolei jej pasterz, a czternasty arcybiskup-metropolita²⁶.

* * *

Zebrawszy powyżej podstawowe informacje o sakrach rządców Kościoła warszawskiego, obecnie w podobny sposób zaprezentujemy tu pokrótce dane na temat konsekracji ich biskupów pomocniczych (sufraganów). Nie będziemy przy tym z zasady wdawać się w rozważania w przedmiocie rozmaitych kwestii, związanych z trybem obsadzania funkcji biskupa pomocniczego, czy też na temat kulis poszczególnych nominacji, lecz poprzestaniemy na zestawieniu „suchych” informacji o czasie, miejscu i innych istotnych okolicznościach danej sakry.

Pierwszego sufragana młody Kościół warszawski, powołany do istnienia w roku 1798, otrzymał niejako „w spadku” po diecezji poznańskiej, do której poprzednio Warszawa należała (o czym wyżej). Mowa o wspomnianym tu już kilkakrotnie Janie Chrzcicielu Albertrandim, włoskiego pochodzenia eks-jezuicie, który w r. 1795 mianowany został drugim biskupem pomocniczym w rzeczonyj diecezji poznańskiej – z tytułem sufragana warszawskiego. Właśnie też w Warszawie, z którą zresztą od lat pozostawał jak najściślej związany, miał rezydować i wyřęczać ordynariusza poznańskiego (był nim wówczas od niedawna Ignacy Raczyński) w posługach pontyfikalnych na Mazowszu (konkretnie w archidiakonacie warszawskim). Prekonizowany 18 XII 1795 (a więc w momencie, kiedy Rzeczpospolita Obojga Narodów została już wymazana z mapy Europy) przez papieża Piusa VI tytulariuszem Zenopolis, święcenia biskupie otrzymał w niedzielę 31 I 1796 (w literaturze przedmiotu podawana jest niekiedy także data 26 I) w kolegiacie św. Jana Chrzciciela w Warszawie. Obowiązków głównego konsekratora podjął się przebywający wciąż jeszcze na miejscu ostatni nuncjusz apostolski przy dworze polskim, arcybiskup tytular-

²⁶ „Esprit et Vie” 101 (1991) nr 32-34 (z 8/22 VIII 1991) nr 456 nr 87; K.R. P r o k o p, *Sukcesja święceń biskupich pasterzy Kościoła krakowskiego...*, s. 434-435 (gdzie dalsza literatura).

ny Teb Lorenzo Litta, natomiast współkonsekratorami byli: sufragan pomorski w diecezji wrocławskiej Ludwik Stanisław Górski, tytulariusz Caesaropolis, oraz kilkakrotnie tu wzmiankowany eks-sufragan żmudzki Antonin Malinowski, tytulariusz Cinny i zarazem proboszcz parafii Nawiedzenia NMP na Nowym Mieście²⁷.

Po utworzeniu w r. 1798 biskupstwa ze stolicą w Warszawie, jednym z kandydatów na które był właśnie J.Ch. Albertrandi, przez kolejnych dziesięć lat pełnił on w młodej diecezji posługę sufragańską, po części wyręczany w rozmaitych czynnościach pontyfikalnych zarówno przez biskupa Franciszka Remigiusza Zambrzyckiego (zarazem proboszcza w Jadowie i początkowo także w Górze Kalwarii), jak i biskupa Antonina Malinowskiego (ów ostatni, po ustąpieniu w r. 1799 z parafii nowomiejskiej, został 6 IX 1800 kolejnym proboszczem w Górze Kalwarii), jakkolwiek współpraca wymienionych tu hierarchów nie zawsze miała się zgodnie układać²⁸. Zmarł ów pierwszy sufragan warszawski 10 VIII 1808, w wieku 77 lat, że zaś w tamtym momencie dalszy byt diecezji stał pod znakiem zapytania i zarządzana była ona przez administratora apostolskiego, poniechano starań około obsadzenia zwolnionej sufraganii. Arcybiskup Raczyński poprzestał jedynie na mianowaniu zarządzającego w jego imieniu biskupstwem warszawskim w charakterze wiceadministratora prałata Grzegorza

²⁷ „Gazeta Warszawska” R. 1796 nr 11 (z 6 II 1796), s. 113; W. Małej, *Sylwetki*, [w:] *Szkice do dziejów archidiecezji warszawskiej*, s. 248-249. Także: J. Korytkowski, *Pralaci i kanonicy...*, t. 1 cz. 2, Gniezno 1883, s. 5-10; K. Chodynicki, *Albertrandy Jan Chrzyciel (1731-1808)*, [w:] PSB, t. 1, Kraków 1935, s. 45-46; HC, t. 6, s. 450; *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, s. 5-6; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 3.

²⁸ Zob. m.in.: W. Kwiatski, *Pierwszy ordynariusz warszawski...*, s. 32-34 (gdzie na s. 32 autor ten wspomina, jakoby w r. 1794 „na przedłożenie nuncjusza Litty papież Pius VI mianował biskupa Malinowskiego sufraganiem warszawskim z pensją roczną 300 czerwonych złotych. Biskup Malinowski spokojnie spełniał swoją funkcję od sierpnia 1794 do grudnia 1795 r.”); W. Małej, *Sylwetki*, s. 271; Z. Skielecki, *Archidiecezja warszawska...*, s. 114-115; M. Budzik, *Nieprzejętni...*, s. 19 (u tego z kolei autora czytamy, że „w Warszawie na początku roku 1800 istniała bardzo zaogniona sytuacja, spowodowana rywalizacją jurysdykcyjną biskupa Antoniego [sic] Malinowskiego [...] i biskupa Jana Albertrandiego [...]. Przybyły do Warszawy Miaskowski, chcąc natychmiast rozwiązać istniejący spór, [...] zaakceptował sufragana Albertrandiego, Miaskowskiemu zaś zabezpieczył środki utrzymania, przeznaczając mu probostwo w Górze Kalwarii”); M. Borkowski, *Dzieje Góry Kalwarii*, Kraków 2002, s. 425.

Zachariasiewicza sufraganiem łowickim (w archidiecezji gnieźnieńskiej), który też rezydować miał nadal w Warszawie i tu – prekonizowany 27 III 1809 tytulariuszem Corycus – przyjął 3 VII tr. sakrę (z rąk A. Malinowskiego, o czym wyżej). Odtąd zatem w stolicy diecezji przebywało (stałe lub okresowo) aż trzech biskupów, choć żaden z nich nie był ani ordynariuszem *loci*, ani też miejscowym sufraganiem. Dopiero w roku 1818, po znanej nam już reorganizacji diecezjalnej i związanej z tym nowej delimitacji biskupstw, rzeczona sufragania łowicka włączona została do struktur Kościoła warszawskiego, a zajmujący ją od r. 1815 następca zmarłego 16 V 1814 Grzegorza Zachariasiewicza – Daniel Elias Ostrowski, został tutejszym biskupem pomocniczym. Do grona episkopatu należący wówczas już od trzech lat (prekonizowany 18 XII 1815 tytulariuszem Betsaidy), pełni kapłaństwa dostąpił on 30 VI 1816 w kościele wizytek w Warszawie przez posługę ordynariusza wigierskiego Jana Klemensa Gołaszewskiego, przy czym współkonsekrator był w tym przypadku jeden – biskup Antonin Malinowski, natomiast jako drugi asystował prepozyt-infułat zamojski Józef Koźmian (późniejszy wpieryw sufragan lubelski, a następnie ordynariusz kujawsko-kaliski). Pracował D.E. Ostrowski w archidiecezji warszawskiej jako sufragan łowicki przez trzynaście lat i zmarł pod sam koniec powstania listopadowego – 4 IX 1831 we wsi Chelmie²⁹.

Jeszcze za życia biskupa Ostrowskiego doszło do odnowienia właściwej sufragani warszawskiej i mianowania na nią kolejno trzech duchownych. Jako pierwszy – po roku 1818 – nominację otrzymał (od arcybiskupa S. Hołowczyca) eks-jezuita Jowin Fryderyk Bystrzycki, którego papież Pius VII prekonizował 8 I 1821 tytulariuszem Lycopolis. Duchowny ten liczył sobie wówczas 84 lata, stąd nie dziwi, że nie zdążywszy przyjąć sakry, zakończył 10 VII 1821 życie jako nominat³⁰.

²⁹ Archiwum Diecezji Łowickiej, sygn. XII/A.1.14, s. 340 [w którym to źródle prepozyt-infułat zamojski J. Koźmian obdarzony został imieniem Ignacy]; „Gazeta Warszawska” R. 1816 nr 53 (z 2 VII 1816) – Dodatek, s. 1233; HC, t. 7, s. 111; Z. S k i e ł c z y ń s k i, *Archidiecezja warszawska...*, s. 118; K.R. P r o k o p, *Sakry i sukcesja apostołska gnieźnieńskich biskupów pomocniczych...*, s. 265-266 (tamże przyp. 67).

³⁰ K. B u c z e k, *Bystrzycki Jowin Fryderyk herbu Gończa (1737-1821), nadworny astronom Stanisława Augusta, biskup-nominat likopolitański*, [w:] PSB, t. 3, s. 177-178; HC, t. 7, s. 246; Z. S k i e ł c z y ń s k i, *Archidiecezja warszawska...*, s. 115-116; *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, s. 82; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 47-48.

Po nim sufraganem warszawskim mianowany został 3 XII 1821 o kilkanaście lat młodszy Mikołaj Jan Manugiewicz, który prekonizację uzyskał 27 IX 1822 jako tytulariusz Thaumascus. Bez zwłoki przyjął też święcenia biskupie w niedzielę 10 XI 1822, w kościele Świętego Krzyża w Warszawie, z rąk metropolity Szczepana Hołowczyca, natomiast współkonsekratorami byli: ordynariusz krakowski Jan Paweł Woronicz i sufragan lubelski Józef Koźmian, tytulariusz Carystus (niegdyś już asystujący – nie będąc wówczas jeszcze biskupem – przy sakrze D.E. Ostrowskiego)³¹. Już po trzech latach Manugiewicz awansował z warszawskiej sufraganii na biskupstwo sejneńskie (augustowskie), która to translacja potwierdzona została przez Stolicę Apostolską 19 XII 1825, a wtedy ówczesny metropolita W.J. Skarszewski dezygnował nowym biskupem pomocniczym pięćdziesięcioletniego Franciszka Pawłowskiego. Ów, prekonizowany 9 IV 1827 tytulariuszem Dulmy, święcenia biskupie otrzymał w archikatedrze św. Jana Chrzciciela w niedzielę 27 V 1827 z rąk właśnie Wojciecha Józefa Skarszewskiego, przy czym na współkonsekratorów zaproszeni zostali ordynariusze: lubelski Józef Marceлин Dziecielski i płocki Adam Michał Prażmowski³². U boku tego ostatniego F. Pawłowski już w roku 1829 objął obowiązki koadiutora, by po jego śmierci zostać w r. 1836 pełnoprawnym biskupem diecezjalnym w Płocku. Dopiero też wów-

³¹ ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. 16, k. 493r-495r; tamże, Archivio Concistoriale, Processus Consistoriales, vol. 223, k. 414v; „Kurier Warszawski” R. 1822 nr 270 (z 11 XI 1822), s. [1]; HC, t. 7, s. 364; W. M a l e j, *Sylwetki*, s. 271-272; W. J e m i e l i t y, *Diecezja augustowska...*, s. 36; M. Ż y w c z y Ń s k i, *Manugiewicz Mikołaj Jan (1754-1834), biskup sejneński*, [w:] PSB, t. 19, s. 501-502; Z. S k i e ł c z y Ń s k i, *Archidiecezja warszawska...*, s. 116-117; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 279-280. Por. nadto: ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. 17, k. 507r-508r.

³² ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. 18, k. 141r-146r; tamże, Archivio Concistoriale, Processus Consistoriales, vol. 228, k. 358r-v, 359v; „Gazeta Warszawska” R. 1827 nr 145 (z 30 V 1827), s. 1461; „Kurier Warszawski” R. 1827 nr 142 (z 28 V 1827), s. 583; HC, t. 7, s. 181; Z. S k i e ł c z y Ń s k i, *Archidiecezja warszawska...*, s. 117; B. K u m o r, *Pawłowski Franciszek a Paula Jan Nepomucen herbu Półkozic (1774-1852), biskup płocki*, [w:] PSB, t. 25, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1980, s. 496-497; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 337; K. R. P r o k o p, *Konsekracje i sukcesja apostolska ordynariuszy oraz sufraganów płockich...*, s. 177-178 (tamże przyp. 9). Por. nadto: ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. 19, k. 402r-403r. Także: „Pamiętnik Religijno-Moralny” 23 (1852), s. 292-303.

czas doszło do obsadzenia warszawskiej sufraganii kolejnym hierarchą w osobie sześćdziesięcioletniego Tomasza Chmielewskiego, który 2 X 1837 prekonizowany został tytulariuszem Gratianopolis. Jego sakra odbyła się w niedzielę 19 XI 1837, w kościele Świętego Krzyża w Warszawie, przy czym obowiązków głównego konsekrateura podjął się metropolita Stanisław Kostka Choromański, zaś współkonsekratorami byli ordynariusze: plocki Franciszek Pawłowski i kujawsko-kaliński (włocławski) Walenty Maciej Tomaszewski³³.

Po śmierci biskupa Chmielewskiego, która nastąpiła 30 VII 1844, sufragania warszawska pozostawała nieobsadzona przez czternaście lat (stanowiło to kolejną odsłonę represji popowstaniowych). Dopiero 27 IX 1858 prowidę papieską, jako tytulariusz Halicarnassus, mógł uzyskać nowy biskup pomocniczy dla Warszawy w osobie 72-letniego Jana Dekerta (Deckerta). Tego samego dnia prekonizowany został (biskupem tytularnym Mosynopolis) także Henryk Ludwik Plater, który z kolei miał objąć wakującą jeszcze od roku 1831 sufraganię łowicką³⁴. Obaj ci duchowni konsekrowani zostali w styczniu 1859 r., w archikatedrze św. Jana Chrzciciela w Warszawie, przez metropolitę Antoniego Melchiora Fijałkowskiego, u boku którego jako współkonsekratorzy wystąpili w obu przypadkach ordynariusze: kujawsko-kaliński (włocławski) Michał Jan Marszewski i podlaski (janowski) Beniamin Piotr Szymański. Sakra J. Dekerta odbyła się mianowicie w niedzielę 16 I 1859, natomiast sakra H.L. Platera w tydzień później – 23 I tr.³⁵

³³ „Kurier Warszawski” R. 1837 nr 309 (z 20 XI 1837), s. 1493; HC, t. 7, s. 206. Także: „Pamiętnik Religijno-Moralny” 7 (1844), s. 556-559.

³⁴ Jeszcze w roku 1842, dnia 10 V (28 IV st.st.), nominację od cesarza Mikołaja I na sufragana łowickiego w archidiecezji warszawskiej otrzymał dziekan kapituły metropolitalnej z Warszawy Antoni Kotowski, który jednak nigdy nie uzyskał zatwierdzenia ze strony Stolicy Apostolskiej. – [S.] S z a n t y r, *Wiadomości do dziejów Kościoła i religii katolickiej panowaniu rosyjskiemu podległych*, t. 2, Poznań 1843, s. 300-301 nr XC (ukaz nominacyjny).

³⁵ ASV, Archivio Concistoriale, Iuramenta, vol. [24] – Teczka 1859, b.p.; „Gazeta Warszawska” R. 1859 nr 16 (z 6/18 I 1859), s. 1; nr 23 (z 13/25 I 1859), s. 1; „Kurier Warszawski” R. 1859 nr 15 (z 5/17 I 1859), s. 69; nr 22 (z 12/24 I 1859), s. 105; „Pamiętnik Religijno-Moralny” n.s. 3 (1959), s. 203-204 (J. Dekert), 205-207 (H.L. Plater); *Encyklopedia powszechna*, t. 6, Warszawa 1861, s. 906-907; HC, t. 8, s. 297, 395. W. M a l e j, *Sylwetki*, s. 253-254; Z. S k i e ł c z y Ń s k i, *Plater (Broel-Plater) Henryk Ludwik (1817-1868), biskup sufragana łowicki*, [w:] PSB, t. 26, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1981, s. 657; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 71, 352. Nadto: „Pamiętnik Religijno-Moralny” n.s. 8 (1861), s. 691-

Radość z faktu posługi w Kościele warszawskim równocześnie dwóch biskupów pomocniczych trwała krótko. Już 18/19 XI 1861 zmarł Jan Dekert, gdy z kolei Henryk Ludwik Plater w niespełna siedem lat później, 4 VII 1868 – zresztą jako ostatni sufragana łowicki (jego pogrzeb odbył się 8 VII tr. w Łowiczu), bowiem w ramach represji po powstaniu styczniowym sufragania ta została skasowana przez władze carskie. Ofiarą tychże represji padł także kolejny sufragana warszawski, desygnowany na ową funkcję przez metropolitę Felińskiego Paweł Rzewuski. Prekonizowany 16 III 1863 przez papieża Piusa IX tytulariuszem Prusy, święceń biskupich nigdy nie otrzymał, deportowany w roku 1865 w głąb Rosji i dopiero w r. 1886 zwolniony. I on – wzorem bł. Zygmunta Szczęsnego Felińskiego – schyłek życia spędził w Krakowie, gdzie też zmarł 23 X 1892 i został pochowany na Cmentarzu Rakowickim, do końca swych dni pozostając jedynie biskupem-nominatem (jego nominacji Stolica Apostolska nigdy bowiem nie cofnęła)³⁶.

Po tamtych wydarzeniach nie było w Warszawie urzędującego sufragana, posiadającego sakrę, przez przeszło dwa dziesięciolecia. Dopiero 24 III 1884 prekonizowany został (jako tytulariusz Berissy) nowy biskup pomocniczy w osobie Kazimierza Ruszkiewicza, którego konsekracja odbyła się w niedzielę 6 VII tr. w Sankt Petersburgu, w kościele św. Katarzyny Aleksandryjskiej. Głównym szafarzem święceń biskupich nowego członka episkopatu był w tym przypadku metropolita mohylowski Aleksander Gintowt-Dziewałtowski, natomiast współkonsekratorami: ordynariusz łucko-żytomierski Szymon Marcin Kozłowski i sufragana żmudzki Antoni Baranowski, biskup tytularny Theaspiae³⁷. K. Ruszkiewicz to także jeden z najdłużej sprawujących

694 (zwl. s. 693); n.s. 9 (1862), s. 91-93; „Przegląd Katolicki” 5 (1868) nr 33 (z 1/13 VIII 1868), s. 525-527.

³⁶ „Przegląd Katolicki” 1 (1863) nr 24 (z 18 VI 1863), s. 379; HC, t. 8, s. 471; W. M a l e j, *Kapituła metropolitalna warszawska. Krótkie życiorysy prałatów i kanoników zmarłych w okresie rządów arcybiskupa Wincentego Popiela 1883-1912*, „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 41 (1959) nr 5-6, s. 411-413; tenże, *Sylwetki*, s. 276; B. K u m o r, *Rzewuski Paweł, kryptonim: Ks. P.R., K.P.R., (1804-1892), biskup nominat, administrator archidiecezji warszawskiej, bibliista, profesor Akademii Duchownej w Warszawie*, [w:] PSB, t. 34, Wrocław-Warszawa-Kraków 1992-1993, s. 136-138; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 390.

³⁷ „Przegląd Katolicki” 22 (1884) nr 26 (z 14/26 VI 1884), s. 421; „Przegląd Kościelny” 6 (1884/1885) nr 2 (z 10 VII 1884), s. 15; W. M a l e j, *Sylwetki*, s. 276;

swój urząd w dziejach Kościoła warszawskiego biskupów pomocniczych. Jego posługa w tym charakterze trwała przeszło cztery dekady, przy czym w roku 1917 został on podniesiony do godności arcybiskupa tytularnego Nacolii (2 XI). Zmarł w dziewięćdziesiątym roku życia 25 III 1925, już kilka lat wcześniej doczekawszy nominacji nowego sufragana dla stołecznej archidiecezji w osobie prekonizowanego 29 VII 1918 tytulariuszem Halicarnassus Stanisław Galla.

Ów ostatni święcenia biskupie przyjął 17 XI tr. w archikatedrze św. Jana Chrzciciela w Warszawie z rąk metropolity Aleksandra Kakowskiego oraz właśnie Kazimierza Ruszkiewicza i konsekrowanego zaledwie tydzień wcześniej wrocławskiego biskupa pomocniczego Wojciecha Owczarka (tytulariusza Ascalone). Godzi się dodać w tym miejscu, że była to stosunkowo rzadka uroczystość potrójnej sakry, jako że oprócz tytulariusza Halicarnassus pełni kapłaństwa dostąpili wówczas również ordynariusze: lubelski Marian Leon Fulman i podlaski Henryk Ignacy Przeździecki³⁸. W charakterze warszawskiego sufragana S. Gall pełnił swą posługę bardzo krótko, już bowiem 5 II 1919 prekonizowany został pierwszym biskupem polowym Wojska Polskiego i jako taki czynny był przez czternaście lat. Przymuszony po tym okresie do rezygnacji (na skutek ówczesnych uwarunkowań natury politycznej w kraju), przyjętej przez Stolicę Apostolską 16 II 1933,

Z. Szuba, *Biskupi polscy...*, s. 33-34. Zob. także: „Gazeta Warszawska” R. 1884 nr 161 (z 5/17 VII 1884), s. 2; „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 15 (1925) nr 4, s. 121-128; HC, t. 8, s. 148. Nadto: W. M a l e j, *Rektorzy Metropolitalnego Seminarium Duchownego...*, s. 433-434; H.E. W y c z a w s k i, *Ruszkiewicz Kazimierz (1836-1925), arcybiskup tytularny, sufragan warszawski*, [w:] PSB, t. 33, Wrocław-Warszawa-Kraków 1991-1992, s. 185-186; *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 203 nr 731; K. K r a s o w s k i, *Biskupi katolicy II Rzeczypospolitej...*, s. 212-213; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 387.

³⁸ „Gazeta Warszawska” R. 1918 nr 1 (z 16 XI 1918), s. 6; HC, t. 9, s. 192; A. K a k o w s k i, *Z niewoli do niepodległości...*, s. 983; M. Ż y w c z y Ń s k i, *Gall Stanisław (1865-1942), arcybiskup i administrator apostolski archidiecezji warszawskiej*, [w:] PSB, t. 7, Kraków 1948-1958, s. 231-232; W. M a l e j, *Sylwetki*, s. 257-258; Z. S z u b a, *Biskupi polscy...*, s. 68-69; *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 189 nr 639; K. K r a s o w s k i, *Biskupi katolicy II Rzeczypospolitej...*, s. 67 (całość: s. 67-69); *Metropolia warszawska a narodziny II Rzeczypospolitej. Antologia tekstów historycznych i literackich w 80-tą rocznicę odzyskania niepodległości*, oprac. M.M. D r o z d o w s k i, Warszawa 1998, s. 325-327. Także: W. M a l e j, *Rektorzy Metropolitalnego Seminarium Duchownego...*, s. 439-440; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 107-108.

którego to dnia został zarazem podniesiony do godności arcybiskupa tytularnego Carpathus, powrócił wówczas do pracy w macierzystej archidiecezji, a nawet przyszło mu nią zarządzać po śmierci kardynała A. Kakowskiego – w pierw w charakterze wikariusza kapitulnego, a od 6 I 1940 z tytułem administratora apostolskiego. Zmarł 11 IX 1942, doczekawszy w międzyczasie nominacji dwóch kolejnych biskupów pomocniczych dla Kościoła warszawskiego.

Pierwszym był mianowicie dość już posunięty w latach w momencie swego wyniesienia 67-letni Władysław Szcześniak, prekonizowany 25 V 1925 (a więc dokładnie w dwa miesiące po śmierci K. Ruszkiewicza) tytulariuszem Larandy. Jego święcenia biskupie odbyły się w niedzielę 19 VII 1925 w stołecznej archikatedrze św. Jana Chrzyciela, a obowiązków głównego konsekrateura podjął się z oczywistych względów metropolita Aleksander Kakowski, natomiast współkonsekratorami byli dopiero co wspomniany biskup połowy Stanisław Gall oraz ordynariusz płocki Antoni Julian Nowowiejski³⁹. Już wszakże 9 IX 1926, a więc w niewiele ponad rok po swej sakrze, W. Szcześniak zmarł i zaistniała ponownie konieczność obsadzenia funkcji biskupa pomocniczego w archidiecezji warszawskiej. Został nim prekonizowany 9 VII 1928 tytulariuszem Irenopolis (in Cilicia) 64-letni Antoni Władysław Szlagowski, który też pełni kapłaństwa dostąpił 7 X 1928 w archikatedrze św. Jana Chrzyciela, przy czym głównym jego konsekrateorem był tak samo kardynał Aleksander Kakowski, zaś jednym ze współkonsekratorów biskup połowy Stanisław Gall, natomiast na drugiego współkonsekratora zaproszono ordynariusza lubelskiego Mariana Leona Fulmana⁴⁰. W okresie okupacji hitlerowskiej, po śmierci admi-

³⁹ „Przegląd Katolicki” n.s. 4 (1925) nr 29 (z 26 VII 1925), s. 463; „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 15 (1925) nr 7-8, s. 196-197, 212-213; A. K a k o w s k i, *Z niewoli do niepodległości...*, s. 983; W. M a l e j, *Sylwetki*, s. 279-280; Z. S z u b a, *Biskupi polscy...*, s. 84-85. Także: „Przegląd Katolicki” n.s. 5 (1926) nr 35 (z 12 IX 1926), s. 561-562; „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 16 (1926) nr 9, s. 320-322; W. M a l e j, *Kanonicy i pralaci kapituły warszawskiej zmarli w latach 1913-1938*, „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 41 (1959) nr 10, s. 609-610; *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 206 nr 752; K. K r a s o w s k i, *Biskupi katolicy II Rzeczypospolitej...*, s. 231-232; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 427.

⁴⁰ „Przegląd Katolicki” 66 (1928) nr 40 (z 14 X 1928), s. 628; „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 18 (1928) nr 7-8, s. 250-253; nr 10, s. 356-357; A. K a k o w s k i, *Z niewoli do niepodległości...*, s. 983; W. M a l e j, *Sylwetki*,

nistratora apostolskiego S. Galla, A.W. Szlagowski przejął w r. 1942 ster rządów w archidiecezji warszawskiej, obrany wikariuszem kapitulnym, w którym to charakterze kierował nią do końca maja 1946 r. W tym czasie spotkało go też wyróżnienie ze strony Stolicy Apostolskiej w postaci ogłoszonej 24 XI 1945 nominacji na arcybiskupa tytularnego Cotyaenum. Zmarł w dekadę później, 28 II 1956, w 92. roku życia, w poprzednich latach wyręczany już w posługach pontyfikalnych przez dwóch młodszych wiekiem biskupów pomocniczych.

Mowa o Zygmuncie Choromańskim i Wacławie Majewskim, którzy obaj prekonizowani zostali tego samego dnia – 7 V 1946 (pierwszy tytulariuszem Panapolis, natomiast drugi tytulariuszem Docimium). Razem też przyjęli oni święcenia biskupie, których udzielił im 29 VI tr., w murach pełniącego rolę prokatedry kościoła seminaryjnego pw. Wniebowzięcia NMP na Krakowskim Przedmieściu, kardynał August Hlond właśnie wspólnie z arcybiskupem Antonim Władysławem Szlagowskim oraz sufraganiem łódzkim Kazimierzem Tomczakiem, biskupem tytularnym Sicca Veneria⁴¹. Od tego też momentu w archidiecezji warszawskiej stale było nie mniej aniżeli dwóch czynnych biskupów pomocniczych, przy czym grono to w pewnych okresach jawiło się o wiele liczniejszym. I tak już 18 XI 1958 ustanowiony został kolejny sufragan do posługi u boku ówczesnego arcybiskupa Warszawy S. Wyszyńskiego w osobie Jerzego Modzelewskiego, prekonizowanego przez papieża Jana XXIII tytulariuszem Daonium. Sakra tego duchownego odbyła się w niedzielę 8 II 1959 w odbudowanej po zniszczeniach wojennych archikatedrze św. Jana Chrzciciela, zaś pełni kapłaństwa dostąpił on przez posługę właśnie kardynała Stefana Wyszyńskiego, natomiast współkonsekratorami byli wyżej wspomniani biskupi Zygmunt Choromański i Wacław Majewski⁴².

s. 281; Z. S z u b a, *Biskupi polscy...*, s. 93-94; *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 207 nr 757; K. K r a s o w s k i, *Biskupi katolicki II Rzeczypospolitej...*, s. 237 (całość: s. 237-239). Także: „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 30 (1946) nr 1, s. 34-37; 38 (1956) nr 2-3, s. 83, 111-118; W. W o j d e c k i, *Arcybiskup Antoni Szlagowski, kaznodzieja Warszawy*, Warszawa 1997; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 433.

⁴¹ „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 30 (1946) nr 1, s. 28-29, 37-43 (zwł. s. 41-43); Z. S z u b a, *Biskupi polscy...*, s. 125-127; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 52, 277.

⁴² „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 41 (1959) nr 2, s. 114-125; *Kalendarium ważniejszych wydarzeń...*, s. 193; Z. S z u b a, *Biskupi polscy...*, s. 166-

Jerzy Modzelewski był pierwszym spośród łącznie czterech warszawskich sufraganów, desygnowanych i konsekrowanych przez Prymasa Tysiąclecia. Trzej kolejni, to – wyliczając w porządku chronologicznym – Bronisław Dąbrowski, Władysław Miziołek i Zbigniew Kraszewski. Co się tyczy sakry B. Dąbrowskiego, prekonizowanego 24 XI 1961 tytulariuszem Hadrianotherae, odbyła się ona 25 III 1962 w archikatedrze św. Jana Chrzciciela, a współkonsekratorami nowego członka episkopatu byli: sufragan wrocławski Franciszek Korszyński, biskup tytularny Orisy, oraz wspomniany tu już wcześniej Zygmunt Choromański⁴³. Nie warszawska archikatedra, lecz bazylika jasnogórska w Częstochowie była miejscem święceń biskupich z kolei Władysława Miziołka, który prekonizację na tytulariusza Praesidium otrzymał 19 II 1969. Rzeczona sakra dopełniona została 25 III tr., przy czym w charakterze współkonsekratorów wystąpili u boku kardynała S. Wyszyńskiego dwaj inni sufragani z Warszawy: Waclaw Majewski i Jerzy Modzelewski⁴⁴. Wreszcie sakra Zbigniewa Józefa Kraszewskiego, prekonizowanego 5 XI 1970 biskupem tytularnym Horreomargum, odbyła się (tym razem w warszawskiej archikatedrze św. Jana Chrzciciela) 8 XII tr., zaś na współkonsekratorów poproszeni zostali ciż sami dwaj hierarcho-

167; M.P. R o m a n i u k, *Życie, twórczość i posługa...*, t. 2 – 1956-1965, Warszawa 1996, s. 193; J. S z u b k a, *Biskupi pomocniczy archidiecezji warszawskiej*, [w:] *Księga jubileuszowa archidiecezji warszawskiej...*, s. 150-151; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 298-299.

⁴³ *Kalendarium ważniejszych wydarzeń...*, s. 197; Z. S z u b a, *Biskupi polscy...*, s. 178-179; K.R. P r o k o p, *Biskupi Kościoła katolickiego...*, s. 27-28; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 68-69; M.P. R o m a n i u k, *Życie, twórczość i posługa...*, t. 2, s. 375; J. S z u b k a, *Biskupi pomocniczy...*, s. 151-152. Także: B. D ą b r o w s k i, *Instaurare omnia in Christo. W dwudziestolecie posługi pasterskiej*, Warszawa 1987.

⁴⁴ „Esprit et Vie” 82 (1972) nr 50 (z 14 XII 1972) – Supplément, s. 724 nr 37; *Kalendarium ważniejszych wydarzeń...*, s. 215; Z. S z u b a, *Biskupi polscy...*, s. 198; M.P. R o m a n i u k, *Życie, twórczość i posługa...*, t. 3 – 1965-1972, Warszawa 2001, s. 464; M. D u ś, *Posługa pasterska w archidiecezji warszawskiej*, [w:] *Drogi kapłańskiego życia. Księga jubileuszowa dwudziestopięciolecia posługi pasterskiej biskupa Władysława Miziołka*, pod red. A.W. Tekień i K. Madziar, Warszawa 1994, s. 30; K.R. P r o k o p, *Biskupi Kościoła katolickiego...*, s. 95-96; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 298; J. S z u b k a, *Biskupi pomocniczy...*, s. 152-153. Także: W. M a l e j, *Rektorzy Metropolitalnego Seminarium Duchownego...*, s. 447-448; G. K a l w a r c z y k, S. B u d z y ń s k i, A. M a z u r e k, *Ministrare znaczy służyć. Biskup Władysław Miziołek (1914-2000)*, Warszawa 2001.

wie, co przy poprzednio wzmiankowanych tu święceniach biskupich, a więc Wacław Majewski i Jerzy Modzelewski, a obok nich ponadto sufragan gnieźnieński Jan Czerniak, tytulariusz Eudocji⁴⁵.

Pozostali warszawscy biskupi pomocniczy, o których przyjdzie nam wspomnieć, ustanowieni zostali do posługi w lokalnym Kościele już za czasu rządów pasterskich prymasa Józefa Glempa, który też w przypadku ich wszystkich był głównym konsekratorem. Mowa zaś o w sumie sześciu hierarchach, mianowicie: Kazimierzu Romaniuku, Marianie Dusiu, Stanisławie Kędziorze, Józefie Zawitkowskim, Piotrze Jareckim i Tadeuszu Pikusie. Ów pierwszy, który w gronie episkopatu znalazł się w zaledwie dziewięć miesięcy po śmierci Prymasa Tysiąclecia, prekonizowany 20 II 1982 tytulariuszem Sicca Veneria, święcenia biskupie otrzymał w warszawskiej archikatedrze 4 III tr. (we wspomnienie liturgiczne swego patrona), przy czym współkonsekratorami byli: metropolita krakowski, kardynał Franciszek Macharski, oraz Władysław Miziołek⁴⁶. Sakra Mariana Dusia, który do godności biskupiej wyniesiony został 21 XII 1985 jako tytulariusz Thenae, odbyła się z kolei 6 I 1986, także w warszawskiej archikatedrze, zaś w jego przypadku współkonsekratorami byli dwaj inni miejscowi biskupi pomocniczy: Władysław Miziołek i Kazimierz Romaniuk⁴⁷.

⁴⁵ „Esprit et Vie” 83 (1973) nr 49 (z 6 XII 1973), s. 724 nr 149; *Kalendarium ważniejszych wydarzeń...*, s. 219; Z. S z u b a, *Biskupi polscy...*, s. 204; M. P. R o m a n i u k, *Życie, twórczość i posługa...*, t. 3, s. 608; K. R. P r o k o p, *Biskupi Kościoła katolickiego...*, s. 73-74; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 226; J. S z u b k a, *Biskupi pomocniczy...*, s. 153. Także: *Maria vincit. Dwudziestopięciolecie posługi pasterskiej Księdza Biskupa Zbigniewa Józefa Kraszewskiego*, pod red. B. M. L a d y, Warszawa 1995; Z. J. K r a s z e w s k i, *Wśród przygód XX wieku (wspomnienia)*, t. 1, Warszawa 1995.

⁴⁶ „Esprit et Vie” 96 (1986) nr 17 (z 24 IV 1986), s. II nr 24; Z. S z u b a, *Biskupi polscy...*, s. 223-225; K. R. P r o k o p, *Biskupi Kościoła katolickiego...*, s. 120-122; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 380; K. R o m a n i u k, *Zapiski na szczęście nie więzienne – ciąg dalszy*, Poznań 2003, s. 77; J. S z u b k a, *Biskupi pomocniczy...*, s. 154; A. W i e c z o r e k, *Kalendarium*, s. 464; *Caritati in iustitia. Kalendarium posługi...*, s. 22. Także: „Warszawskie Studia Teologiczne” 10 (1997) [Tom poświęcony Jego Ekscelencji Księdzu Biskupowi Prof. dr. hab. Kazimierzowi Romaniukowi w 70. rocznicę urodzin] (tamże zwł. s. 7-10).

⁴⁷ „Esprit et Vie” 99 (1989) nr 32-34 (z 10/24 VIII 1989), s. 451 nr 11; A. W i e c z o r e k, *Kalendarium*, s. 471; K. R. P r o k o p, *Biskupi Kościoła katolickiego...*, s. 34-35; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 86; J. S z u b k a, *Biskupi pomocniczy...*, s. 154-155; *Caritati in iustitia. Kalendarium posługi...*, s. 46.

W rok później kolejnym biskupem pomocniczym do posługi w Kościele warszawskim ustanowiony został Stanisław Kędziora, który prekonizację na tytulariusza Tucci uzyskał 11 III 1987. Jego konsekracja dopełniona została nadzwyczaj rychło, bowiem już 25 III tr., w łowickiej kolegiacie Wniebowzięcia NMP, i analogicznie, jako w przypadku M. Dusia, na współkonsekratorów zaproszono W. Miziołka i K. Romaniuka⁴⁸. Tak samo w Łowiczu, wszakże nie w murach świątyni kolegiackiej (obecna katedra), lecz na sąsiadującym z nią Rynku Tadeusza Kościuszki, odbyła się 9 VI 1990 sakra prekonizowanego 26 V tr. biskupem tytularnym Ausany Józefa Zawitkowskiego. W jego przypadku obowiązków współkonsekratorów podjęli się biskupi Władysław Miziołek i Damian Zimoń, ordynariusz katowicki⁴⁹.

Dwaj ostatni biskupi pomocniczy, o których przyjdzie nam wspomnieć w obecnym przeglądzie, ustanowieni zostali do posługi w Kościele warszawskim już po historycznej reorganizacji metropolii i diecezji polskich z 25 III 1992. Wówczas to powstały m.in. nowe biskupstwa warszawsko-praskie i łowickie, do pracy w których odeszli biskupi Z.J. Kraszewski, K. Romaniuk, S. Kędziora i J. Zawitkowski, gdy z kolei w latach 1992-1993 na emeryturę przeszli B. Dąbrowski (jeszcze w r. 1982 obdarzony godnością arcybiskupa tytularnego) i W. Miziołek. W tych okolicznościach prymas J. Glemp zwrócił się do Stolicy Apostolskiej o ustanowienie dlań nowego biskupa pomocniczego, którym został 39-letni Paweł Jarecki, prekonizowany 16 IV 1994 tytulariuszem Avissy. Jego sakra odbyła się 23 IV tr. w archikatedrze św. Jana Chrzyciela w Warszawie, podczas którego to aktu w charakterze współkonsekratorów wystąpili u boku metropolity warszawskiego biskupi Kazimierz Romaniuk i Marian Duś oraz przybyły z Rzymu arcybiskup tytularny Apolloni Jorge María Mejía, sekretarz

⁴⁸ „Esprit et Vie” 100 (1990) nr 32-34 (z 9/23 VIII 1990), s. 452 nr 44; K. R o m a n i u k, *Zapiski na szczęście nie więzienne*, Poznań 1996, s. 190-192; A. W i e c z o r e k, *Kalendarium*, s. 473; K.R. P r o k o p, *Biskupi Kościoła katolickiego...*, s. 66-67; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 199-200; J. S z u b k a, *Biskupi pomocniczy...*, s. 155-156; *Caritati in iustitia. Kalendarium posługi...*, s. 50.

⁴⁹ „Esprit et Vie” 103 (1993) nr 31-33 (z 5/19 VIII 1993), s. 457 nr 99; A. W i e c z o r e k, *Kalendarium*, s. 481; K.R. P r o k o p, *Biskupi Kościoła katolickiego...*, s. 163-165; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 510-511; J. S z u b k a, *Biskupi pomocniczy...*, s. 156-157; *Caritati in iustitia. Kalendarium posługi...*, s. 72.

watykańskiej Kongregacji Biskupów (późniejszy kardynał)⁵⁰. Wreszcie w pięć lat po tym, 24 IV 1999, papież Jan Paweł II prekonizował zamykającego poczet XX-wiecznych sufraganów warszawskich 50-letniego Tadeusza Pikusa, któremu nadał stolicę tytularną Lysynii. Sakra tegoż hierarchy odbyła się 8 V 1999 w archikatedrze św. Jana Chrzciciela, przy czym jako współkonsekratorzy wystąpili wówczas u boku kardynała Józefa Glempa ordynariusze: warszawsko-praski Kazimierz Romaniuk i wrocławski Bronisław Dembowski⁵¹.

* * *

Pozostaje nam wspomnieć jeszcze o młodej diecezji warszawsko-praskiej, która ma za sobą dopiero piętnaście lat istnienia. W momencie jej erygowania w dniu 25 III 1992 ster rządów tego nowego Kościoła partykularnego powierzony został przez papieża Jana Pawła II wzmiankowanemu tu już kilkakrotnie Kazimierzowi Romaniukowi, do tamtego momentu warszawskiemu biskupowi pomocniczemu. U jego boku posługę sufragańską w rzeszonej diecezji podjęli również dwaj inni spośród wzmiankowanych wcześniej hierarchów, mianowicie Zbigniew Józef Kraszewski i Stanisław Kędziora. O sakrach biskupich całej owej trójki mowa była poprzednio, stąd też nie ma potrzeby raz jeszcze powtarzać w tym miejscu informacji na ich temat. Jedynie o konsekracji czwartego hierarchy, którego imię wiąże się z dotychczasową historią diecezji warszawsko-praskiej, dotąd jeszcze nie wspominaliśmy w ramach obecnego opracowania. Chodzi o osobę drugiego z kolei pasterza tego młodego Kościoła partykularnego, arcybiskupa Sławoja Leszka Głódzia, który objął tamże rządy po przyjęciu przez Stolicę Apostolską w dniu 26 VIII 2004 rezygna-

⁵⁰ „Revue des Ordinations Épiscopales” R. 1996 nr 4, s. 11 nr 59; K. R o m a n i u k, *Zapiski na szczęście nie więzienne*, s. 264; A. W i e c z o r e k, *Kalendarium*, s. 491; K. R. P r o k o p, *Biskupi Kościoła katolickiego...*, s. 56-57; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 176; J. S z u b k a, *Biskupi pomocniczy...*, s. 157-158; *Caritati in iustitia. Kalendarium posługi...*, s. 108.

⁵¹ „Wiadomości KAI” R. 1999 nr 19 (z 13 V 1999), s. 2; „Revue des Ordinations Épiscopales” R. 2000 nr 9, s. 11 nr 57; A. W i e c z o r e k, *Kalendarium*, s. 503; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 344; *Józef kardynał Glemp, prymas Polski. Caritati in iustitia. Czynności pasterskie 1996-2000*, pod red. M. Kreczmańskiego i S. Kamińskiej, Warszawa 2002, s. 357; K. R o m a n i u k, *Zapiski na szczęście nie więzienne – ciąg dalszy*, s. 168; J. S z u b k a, *Biskupi pomocniczy...*, s. 158-159; *Caritati in iustitia. Kalendarium posługi...*, s. 147.

cji Kazimierza Romaniuka. Uprzednio, w latach 1991-2004, był on pierwszym w III RP biskupem polowym Wojska Polskiego – od momentu przywrócenia do istnienia ordynariatu polowego, i jako taki też otrzymał święcenia biskupie. Odbyły się one 23 II 1991 w bazylice Podwyższenia Krzyża Św. i Wniebowzięcia NMP na Jasnej Górze w Częstochowie, przy czym obowiązków głównego konsekrateura podjął się i w tym przypadku prymas Polski, kardynał Józef Glemp, natomiast współkonsekratorami byli dwaj inni polscy purpuraci: kardynał Franciszek Macharski, metropolita krakowski, oraz kardynał Henryk Gulbinowicz, metropolita wrocławski. W dniu 11 VII 2004 S.L. Głódź wyróżniony został przez papieża Jana Pawła II godnością arcybiskupią *ad personam*, którą tym samym zachował i po objęciu rządów w diecezji warszawsko-praskiej⁵².

SAKRY PASTERZY KOŚCIOŁA WARSZAWSKIEGO (1798-2007)					
Imię i nazwisko	Lata pasterzowania	Data sakry	Miejsce sakry	Główny konsekrateur	Współkonsekratorzy (<i>asystujący sakrze</i>)
BISKUPI ORDYNARIUSZE I ARCYBISKUPI METROPOLICI					
Józef Miaskowski	1798-1804	9 II 1800	Warszawa [katedra św. Jana Chrzciciela]	Jan Chrzciciel Albertrandi, biskup tytularny Zenopolis, sufragan warszawski	[?Antonin Malinowski, biskup tytularny Ciny i były sufragan żmudzki; ? Franciszek Remigiusz Zambrzycki, biskup tytularny Dardanus i były sufragan kijowski]
Franciszek Malczewski	1818-1819	5 XI 1815	Warszawa, kościół Św. Krzyża (misionarzy-lazarystów)	Jan Klemens Gołaszewski, biskup ordynariusz wigierski	Feliks Łukasz Lewiński, biskup tytularny Erytrei i sufragan wrocławski; Antonin Malinowski, biskup tytularny Ciny i były sufragan żmudzki

⁵² „Jasna Góra” 9 (1991) nr 4, s. 30-34; „Niedziela” 34 (1991) nr 19 (z 10 III 1991), s. 1; „Revue des Ordinations Épiscopales” R. 1994 nr 1-2, s. 3-4 nr 25; W. R o b a k, *Kronika jasnogórska z roku 1991, cz. 2*, „Jasna Góra” 9 (1991) nr 5, s. 57-58; A. W i e c z o r e k, *Kalendarium*, s. 482; K. R. P r o k o p, *Biskupi Kościoła katolickiego...*, s. 44-45; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, kol. 119-120; *Caritati in iustitia. Kalendarium posługi...*, s. 76.

Szczepan Hołowczyc	1819-1823	6 VI 1819	Warszawa, archikatedra św. Jana Chrzciciela	Adam Michał Prażmowski, biskup ordynariusz płocki	Daniel Eliasz Ostrowski, biskup tytularny Betsaidy i sufragan łowicki (warszawski); Franciszek Remigiusz Zambrzycki, biskup tytularny Dardanus i były sufragan kijowski
Wojciech Józef Skarszewski	1824-1827	6 II 1791	Warszawa, kościół Opieki św. Józefa (wizytek)	Antoni Onufry Okęcki, biskup ordynariusz poznański	Kasper Kazimierz Cieciszowski, biskup ordynariusz kijowski; Tymoteusz Gorzeński, biskup ordynariusz smoleński
Jan Paweł Woronicz	1828-1829	8 V 1816	Warszawa, archikatedra św. Jana Chrzciciela	Jan Klemens Golaszewski, biskup ordynariusz wigierski	Feliks Łukasz Lewiński, biskup tytularny Erytrei i sufragan włocławski; Franciszek Remigiusz Zambrzycki, biskup tytularny Dardanus i były sufragan kijowski
Stanisław Kostka Chormański	1836-1839	8 II 1829	Warszawa, kościół Św. Krzyża (misjonarzy-lazarystów)	Mikołaj Jan Manugiewicz, biskup ordynariusz sejneński (augustowski)	Adam Michał Prażmowski, biskup ordynariusz płocki; Józef Marcelin Dziecielski, biskup ordynariusz lubelski
Antoni Melchior Fijałkowski	1856-1861	15 V 1842	Włocławek, katedra Wniebowzięcia NMP	Franciszek Pawłowski, biskup ordynariusz płocki	Walenty Maciej Tomaszewski, biskup ordynariusz kujawsko-kaliski; Józef Joachim Goldtmann, biskup tytularny Carystus i sufragan kujawsko-kaliski
Zygmunt Szczęsny Feliński	1862-1883	26 I 1862	Sankt Petersburg, kościół św. Jana Jerozolimskiego (Maltański)	Wacław Żyliński, arcybiskup metropolita mohylowski	Henryk Ludwik Plater, biskup tytularny Mosynopolis i sufragan łowicki (warszawski); Józef Maksymilian Staniewski, biskup tytularny Platei i sufragan mohylowski; Aleksander Kazimierz Bereśniewicz, biskup tytularny Maximianopolis i sufragan żmudzki

Wincenty Teofil Chościak–Popiel	1883-1912	6 XII 1863	Płock, katedra Wniebowzięcia NMP	Henryk Ludwik Plater, biskup tytularny Mosynopolis, sufragan łowicki	<i>Tomasz Franciszek Myśliwski, kustosz płocki; Antoni Baliński, kanonik płocki</i>
Aleksander Kakowski	1913-1938	22 VI 1913	Sankt Petersburg, kościół św. Katarzyny Aleksandryjskiej	Stanisław Kazimierz Zdzitowiecki, biskup ordynariusz kujawsko-kaliski	Jan Cieplak, biskup tytularny Evarii i pomocniczy mohylowski; Longin Żarnowiecki, biskup tytularny Mosynopolis i pomocniczy łucko-żytomierski
August Hlond	1946-1948	3 I 1926	Katowice, katedra św. Apostołów Piotra i Pawła	Aleksander Kakowski, arcybiskup metropolita warszawski, kardynał	Anatol Nowak, biskup ordynariusz przemyski; Stanisław Łukomski, biskup tytularny Sicca Veneria i pomocniczy poznański
Stefan Wyszyński	1948-1981	12 V 1946	Częstochowa, kaplica Cudownego Obrazu na Jasnej Górze	August Hlond, arcybiskup metropolita gnieźnieński i warszawski, kardynał	Karol Mieczysław Radoński, biskup ordynariusz włocławski; Stanisław Czajka, biskup tytularny Centurii i pomocniczy częstochowski
Józef Glemp	1981-2006	21 IV 1979	Gniezno, bazylika archikatedralna Wniebowzięcia NMP	Stefan Wyszyński, arcybiskup metropolita gnieźnieński i warszawski, kardynał	Franciszek Macharski, arcybiskup metropolita krakowski; Jan Władysław Obląg, biskup tytularny Abbir Maius i pomocniczy warmiński
Stanisław Wielgus	2006-2007	1 VIII 1999	Płock, bazylika katedralna Wniebowzięcia NMP	Józef Glemp, arcybiskup gnieźnieński i warszawski, kardynał	Zygmunt Kamiński, arcybiskup metropolita szczecińsko-kamiński; Józef Życiński, arcybiskup metropolita lubelski
Kazimierz Nycz	od 2007	4 VI 1988	Kraków, bazylika archikatedralna św. Wacława i św. Stanisława na Wawelu	Franciszek Macharski, arcybiskup metropolita krakowski, kardynał	Jerzy Ablewicz, biskup ordynariusz tarnowski, arcybiskup <i>ad personam</i> ; Stanisław Nowak, biskup ordynariusz częstochowski

ADMINISTRATORZY APOSTOLSCY					
Ignacy Raczyński	1806-1818	9 XI 1794	Wschowa, kościół parafialny Wniebowzięcia NMP i św. Stanisława	Franciszek Ksawery Rydzyński, biskup tytularny Nicopolis i sufragan poznański	Ludwik Józef Mathy, biskup tytularny Tanis; <i>Jan Szoldrski, opat klastralny przemęcki</i>
Stanisław Gall	1940-1942	17 XI 1918	Warszawa, archikatedra św. Jana Chrzciciela	Aleksander Kakowski, arcybiskup metropolita warszawski	Kazimierz Ruszkiewicz, arcybiskup tytularny Nacolii, biskup pomocniczy warszawski; Wojciech Stanisław Owczarek, biskup tytularny Ascalone i pomocniczy wrocławski
Józef Glemp	2007	<i>zob. wyżej: Biskupi ordynariusze i arcybiskupi metropolici</i>			
BISKUPI POMOCNICZY					
Jan Chrzyciel Albertrandi	1798-1808	31 (? 26) I 1796	Warszawa, kolegiata św. Jana Chrzciciela	Lorenzo Litta, arcybiskup tytularny Thebae, były nuncjusz apostolski w Rzeczypospolitej Obojga Narodów	Ludwik Stanisław Górski, biskup tytularny Caesaropolis i sufragan pomorski (wrocławski); Antonin Malinowski, biskup tytularny Cinny i były sufragan żmudzki
Daniel Elias Ostrowski	1818-1831 Łowicz	30 VI 1816	Warszawa, Opieki św. Józefa (wizytek)	Jan Klemens Gołaszewski, biskup ordynariusz węgierski	Antonin Malinowski, biskup tytularny Cinny i były sufragan żmudzki; <i>Józef (Ignacy) Koźmian, prepozyt-infulat zamojski</i>
Jowin Fryderyk Bystrzycki	1821	<i>zmarł przed otrzymaniem sakry</i>			
Mikołaj Jan Manugiewicz	1822-1825	10 XI 1822	Warszawa, kościół Św. Krzyża (misjonarzy-lazarystów)	Szczepan Hołowczyc, arcybiskup metropolita warszawski	Jan Paweł Woronicz, biskup ordynariusz krakowski; Józef Koźmian, biskup tytularny Carystus i sufragan lubelski
Franciszek Pawłowski	1827-1829	27 V 1827	Warszawa, archikatedra św. Jana Chrzciciela	Wojciech Józef Skarszewski, arcybiskup metropolita warszawski	Adam Michał Prażmowski, biskup ordynariusz płocki; Józef Marceлин Dzieścielski, biskup ordynariusz lubelski

Tomasz Chmielewski	1837-1844	19 XI 1837	Warszawa, kościół Św. Krzyża (misjonarzy-lazarystów)	Stanisław Kostka Choromański, arcybiskup metropolita warszawski	Franciszek Pawłowski, biskup ordynariusz płocki; Walenty Maciej Tomaszewski, biskup ordynariusz kujawsko-kaliski
Jan Dekert	1858-1861	16 I 1859	Warszawa, archikatedra św. Jana Chrzciciela	Antoni Melchior Fijałkowski, arcybiskup metropolita warszawski	Michał Jan Marszewski, biskup ordynariusz kujawsko-kaliski; Beniamin Piotr Szymański, biskup ordynariusz podlaski
Henryk Ludwik Plater	1858-1863 Łowicz	23 I 1859	Warszawa, archikatedra św. Jana Chrzciciela	Antoni Melchior Fijałkowski, arcybiskup metropolita warszawski	Michał Jan Marszewski, biskup ordynariusz kujawsko-kaliski; Beniamin Piotr Szymański, biskup ordynariusz podlaski
Paweł Rzewuski	1863- [1892]	<i>nie przyjął sakry</i>			
Kazimierz Ruskiewicz	1884-1925	6 VII 1884	Sankt Petersburg, kościół św. Katarzyny Aleksandryjskiej	Aleksander Gintowt-Dziewałtowski, arcybiskup metropolita mohylowski	Szymon Marcin Kozłowski, biskup ordynariusz łucko-żytomierski; Antoni Baranowski, biskup tytularny Thespie i sufragan żmudzki
Stanisław Gall	1918-1919 i 1933-1940	<i>zob. wyżej: Administratorzy apostołscy</i>			
Władysław Szcześniak	1925-1926	19 VII 1925	Warszawa, archikatedra św. Jana Chrzciciela	Aleksander Kakowski, arcybiskup metropolita warszawski, kardynał	Antoni Julian Nowowiejski, biskup ordynariusz płocki; Stanisław Gall, biskup tytularny Halicarnassus i polowy Wojska Polskiego
Antoni Władysław Szlagowski	1928-1956	7 X 1928	Warszawa, archikatedra św. Jana Chrzciciela	Aleksander Kakowski, arcybiskup metropolita warszawski, kardynał	Marian Leon Fulman, biskup ordynariusz lubelski; Stanisław Gall, biskup tytularny Halicarnassus i polowy Wojska Polskiego

Zygmunt Choromański	1946-1968	29 VI 1946	Warszawa, archikatedra św. Jana Chrzciciela	August Hlond, arcybiskup metropolita gnieźnieński i warszawski, kardynał	Antoni Władysław Szlagowski, arcybiskup tytularny Cotyaeum i biskup pomocniczy warszawski; Kazimierz Tomczak, biskup tytularny Sicca Veneria i pomocniczy łódzki
Wacław Majewski	1946-1983	29 VI 1946	Warszawa, archikatedra św. Jana Chrzciciela	August Hlond, arcybiskup metropolita gnieźnieński i warszawski, kardynał	Antoni Władysław Szlagowski, arcybiskup tytularny Cotyaeum i biskup pomocniczy warszawski; Kazimierz Tomczak, biskup tytularny Sicca Veneria i pomocniczy łódzki
Jerzy Modzelewski	1958-1986	8 II 1959	Warszawa, archikatedra św. Jana Chrzciciela	Stefan Wyszyński, arcybiskup metropolita gnieźnieński i warszawski, kardynał	Zygmunt Choromański, biskup tytularny Panopolis i pomocniczy warszawski; Wacław Majewski, biskup tytularny Docimium i pomocniczy warszawski
Bronisław Dąbrowski	1961-1993	26 III 1962	Warszawa, bazylika archikatedralna św. Jana Chrzciciela	Stefan Wyszyński, arcybiskup metropolita gnieźnieński i warszawski, kardynał	Zygmunt Choromański, biskup tytularny Panopolis i pomocniczy warszawski; Franciszek Korszyński, biskup tytularny Orisy i pomocniczy wrocławski
Władysław Miziołek	1969-1992	25 III 1969	Częstochowa, bazylika Podwyższenia Krzyża Świętego i Wniebowzięcia NMP na Jasnej Górze	Stefan Wyszyński, arcybiskup metropolita gnieźnieński i warszawski, kardynał	Wacław Majewski, biskup tytularny Docimium i pomocniczy warszawski; Jerzy Modzelewski, biskup tytularny Daonium i pomocniczy warszawski
Zbigniew Józef Kraszewski	1970-1992	8 XII 1970	Warszawa, bazylika archikatedralna św. Jana Chrzciciela	Stefan Wyszyński, arcybiskup metropolita gnieźnieński i warszawski, kardynał	Wacław Majewski, biskup tytularny Docimium i pomocniczy warszawski; Jerzy Modzelewski, biskup tytularny Daonium i pomocniczy warszawski; Jan Czerniak, biskup tytularny Eudocji i pomocniczy gnieźnieński

Kazimierz Romaniuk	1982-1992	4 III 1982	Warszawa, bazylika archikatedralna św. Jana Chrzciciela	Józef Glemp, arcybiskup metropolita gnieźnieński i warszawski	Franciszek Macharski, arcybiskup metropolita krakowski, kardynał; Jerzy Modzelewski, biskup tytularny Daonium i pomocniczy warszawski
Marian Duś	od 1985	6 I 1986	Warszawa, bazylika archikatedralna św. Jana Chrzciciela	Józef Glemp, arcybiskup metropolita gnieźnieński i warszawski, kardynał	Władysław Miziołek, biskup tytularny Praesidium i pomocniczy warszawski; Kazimierz Romaniuk, biskup tytularny Sicca Veneria i pomocniczy warszawski
Stanisław Kędziora	1987-1992	25 III 1987	Łowicz, kolegiata Wniebowzięcia NMP	Józef Glemp, arcybiskup metropolita gnieźnieński i warszawski, kardynał	Władysław Miziołek, biskup tytularny Praesidium i pomocniczy warszawski; Kazimierz Romaniuk, biskup tytularny Sicca Veneria i pomocniczy warszawski
Józef Zawitkowski	1990-1992 Łowicz	9 VI 1990	Łowicz, Rynek Tadeusza Kościuszki	Józef Glemp, arcybiskup metropolita gnieźnieński i warszawski, kardynał	Damian Zimoń, biskup ordynariusz katowicki; Władysław Miziołek, biskup tytularny Praesidium i pomocniczy warszawski
Piotr Jarecki	od 1994	23 IV 1994	Warszawa, bazylika archikatedralna św. Jana Chrzciciela	Józef Glemp, arcybiskup metropolita gnieźnieński i warszawski, kardynał	Kazimierz Romaniuk, biskup ordynariusz warszawsko-praski; Marian Duś, biskup tytularny Thenae i pomocniczy warszawski
Tadeusz Pikus	od 1999	8 V 1999	Warszawa, bazylika archikatedralna św. Jana Chrzciciela	Józef Glemp, arcybiskup metropolita gnieźnieński i warszawski, kardynał	Kazimierz Romaniuk, biskup ordynariusz warszawsko-praski; Bronisław Dembowski, biskup ordynariusz wrocławski

SAKRY PASTERZY KOŚCIOŁA WARSZAWSKO-PRASKIEGO (1992-2007)					
Imię i nazwisko	Lata pastrozowania	Data sakry	Miejsce sakry	Główny konsekратор	Współkonsekраторzy
BISKUPI ORDYNARIUSZE					
Kazimierz Romaniuk	1992-2004	<i>zob. wyżej: Warszawa – biskupi pomocniczy</i>			
Sławoj Leszek Głódź	od 2004	23 II 1991	Częstochowa, bazylika Podwyższenia Krzyża Świętego i Wniebowzięcia NMP na Jasnej Górze	Józef Glemp, arcybiskup metropolita gnieźnieński i warszawski, kardynał	Franciszek Macharski, arcybiskup metropolita krakowski, kardynał; Henryk Gulbinowicz, arcybiskup metropolita wrocławski, kardynał
BISKUPI POMOCNICZY					
Zbigniew Józef Kraszewski	1992-1997	<i>zob. wyżej: Warszawa – biskupi pomocniczy</i>			
Stanisław Kędziora	od 1992	<i>zob. wyżej: Warszawa – biskupi pomocniczy</i>			

* * *

Mając już zgromadzone owe zasadnicze informacje odnośnie do sakr wszystkich dotychczasowych pasterzy Kościoła warszawskiego (dla wygody czytelnika zaprezentowano je powyżej raz jeszcze w formie tabelarycznej), możemy dokonać stanowiącego ostatni etap obecnej analizy przyporządkowania każdego z tychże hierarchów do wyróżnianych w literaturze przedmiotu linii sukcesji święceń biskupich (sukcesji apostolskiej) katolickiego episkopatu. W tym konkretnym przypadku liczba rzeczonych linii, wymagających tu przywołania, ogranicza się do dwóch, mianowicie tzw. polskiej, zwyczajowo określanej dotychczas mianem linii Uchańskiego, oraz tzw. rzymskiej, do której znów przyłgnęło miano linii Rebiby. Na temat ich obu pisaliśmy już niejednokrotnie przy innych okazjach, stąd też – zwłaszcza wobec i tak okazałej objętości niniejszego opracowania – pozwolimy sobie obecnie nie powtarzać poczynionych niegdyś ustaleń, lecz odesłać zainteresowanego czytelnika do istniejących publikacji, zestawionych

poniżej w przypisie⁵³. Nie sposób wszakże – skoro padła tu nazwa li-

⁵³ M.in.: «*Genealogia biskupia*» papieża Jana Pawła II, wyd. [K. R. P r o k o p], „Przegląd Kalwaryjski” 5 (1998), s. 58-62; K. R. P r o k o p, *Linia sukcesji apostolskiej biskupa kamienieckiego Jana Olszańskiego*, [w:] Pasterz i twierdza. Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Biskupowi Janowi Olszańskiemu, ordynariuszowi diecezji w Kamieńcu Podolskim, pod red. J. Wołczańskiego, Kraków-Kamieniec Podolski 2001, s. 189-197; tenże, *Linie sukcesji apostolskiej biskupów Pomorza Zachodniego w okresie po drugiej wojnie światowej (1945-2000)*, „Przegląd Zachodniopomorski” 16/45/ (2001) z. 3, s. 139-148; tenże, *Sakry biskupów Kościoła poznańskiego w XIX i XX stuleciu*, „Forum Naukowe. Prace Historyczno-Politologiczne”, R. VII z. 2(15)/2002, s. 241-254; tenże, *Sukcesja apostolska pasterzy Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim w latach 1821(1811)-1945*, „Przegląd Zachodniopomorski” 19/48/ (2004) z. 4, s. 35-43; tenże, *Sakry metropolitów gnieźnieńskich w XVIII i XIX stuleciu (1681/1688-1915)*, „Studia Gnesnensia” 18 (2004) [druk: 2005], s. 87-120; tenże, *Sukcesja apostolska pasterzy Kościoła przemyskiego w XIX i XX stuleciu*, „Premisla Christiana” 11 (2004-2005), s. 189-219; tenże, *Sukcesja apostolska biskupów Kościoła rzymsko-katolickiego na Dolnym Śląsku po roku 1945 (archidiecezja wrocławska i diecezja legnicka)*, [w:] Ludzie wrocławskiego Kościoła po II wojnie światowej – w 30-lecie śmierci kardynała Bolesława Kominka, pod red. I. Deca, K. Matwijowskiego i J. Patera, Wrocław 2005, s. 15-28; tenże, *Sukcesja apostolska biskupów i arcybiskupów wileńskich oraz białostockich w XIX i XX stuleciu*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 4 (2005), s. 165-210; tenże, *Konsekracje i sukcesja apostolska ordynariuszy oraz sufraganów płockich w XIX i XX stuleciu (1805-1999)*, „Studia Płockie” 33 (2005), s. 173-210; tenże, *Sukcesja apostolska pasterzy Kościoła gdańskiego w XX stuleciu*, „Rocznik Gdański” 65 (2005) z. 1-2, s. 5-18; tenże, *Sakry i sukcesja apostolska gnieźnieńskich biskupów pomocniczych w XVIII i XIX oraz pierwszych dekadach XX stulecia (do roku 1939)*, „Studia Gnesnensia” 19 (2005), s. 247-282; tenże, *Sukcesja święceń biskupich pasterzy Kościoła krakowskiego w latach 1804-2005*, „Analecta Cracoviensia” 37 (2005), s. 413-448; tenże, *Sukcesja apostolska polskich biskupów franciszkańskich z trzech ostatnich stuleci (XVIII-XX w.)*, „Studia Franciszkańskie” 16 (2006), s. 245-267; tenże, *Sukcesja święceń biskupich pasterzy Kościoła katowickiego (1925/1926-2005/2006)*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 39 (2006) z. 2, s. 392-412; tenże, *Sakry i sukcesja święceń biskupich pasterzy diecezji płockiej w XVIII wieku*, „Studia Płockie” 34 (2006), s. 15-54; tenże, *Sakry i sukcesja święceń biskupich pasterzy Kościoła wileńskiego z drugiej oraz trzeciej tercji XVIII stulecia*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 5 (2006), s. 211-245; tenże, *Sakry ordynariuszy i sufraganów poznańskich w XVIII stuleciu*, „Ecclesia. Studia z Dziejów Wielkopolski” 2 (2006), s. 119-150; tenże, *Sakry pasterzy Kościoła przemyskiego w XVIII stuleciu*, „Premisla Christiana” 11 (2006-2007), s. 131-192 [dalsze opracowania z tej problematyki, pióra autora obecnego artykułu, w druku]. Także: K. D o l a, *Sukcesja apostolska w diecezji opolskiej*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 5 (1975), s. 5-9; B. K u m o r, *Z sukcesji święceń biskupich papieża Jana Pawła II*, „Zeszyty Naukowe KUL” 22 (1979) nr 1-3, s. 147-150; H. J. K a c z m a r s k i, *Sukcesja apostolska Zbigniewa Józefa Kraszewskiego i jego związki z sukcesją świę-*

nii Uchańskiego – nie wyartykułować faktu, że przydawane jej przez wcześniej piszących autorów owo miano jawi się nieuprawnionym, jako że wywodu tej linii nie sposób doprowadzić do osoby konsekrowanego w r. 1552 biskupa chełmskiego Jakuba Uchańskiego, późniejszego prymasa. Tak się bowiem składa, iż przyjmowany dotychczas za pewnik rzekomy fakt konsekrowania ordynariusza chełmińskiego Wawrzyńca Gembickiego w roku 1601 przez prymasa Stanisława Karnkowskiego, który to ostatni święcenia biskupie otrzymał właśnie

ceń biskupich papieża Jana Pawła II, [w:] Maria vincit. Dwudziestopięciolecie posługi pasterskiej księdza biskupa Zbigniewa Józefa Kraszewskiego, Warszawa 1995, s. 75-80; tenże, *Sukcesja apostolska papieża od XVI wieku do czasów najnowszych*, „Saeculum Christianum” 6 (1999) nr 1, s. 229-244; tenże, *Biskupi polscy XX wieku. Wykaz chronologiczny biskupów polskich żyjących w dwudziestym stuleciu oraz wykaz miejsc ich święceń biskupich wraz z nazwiskami konsekratorów głównych*, „Saeculum Christianum” 7 (2000) z. 1, s. 251-259; R. T. P r i n k e, *Drzewa dzieiectwa. Od archaicznej metafory do struktury informacyjnej (na marginesie zainteresowań badawczych prof. Jerzego Wislockiego)*, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” 25 (2001), s. 39-49; M. R ó ż a ń s k i, *Sukcesja apostolska biskupów łódzkich*, „Łódzkie Studia Teologiczne” 11-12 (2002-2003), s. 169-175; K. D o l a, *Linia sukcesji apostolskiej księdza biskupa Pawła Stobrawy*, „Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej” 58 (2003) nr 6, s. 255-258; H. O l s z a r, *Apostolska sukcesja arcybiskupa Damiana Zimonia*, [w:] Z tej ziemi. Śląski kalendarz katolicki na rok 2005 (80 lat Kościoła katowickiego), pod red. M. Jakimowicza i K. Kukowki, Katowice 2004, s. 69-71; R. P o r a d a, *Sukcesja apostolska w dialogu rzymskokatolicko-prawosławnym*, [w:] Instaurare omnia in Christo. O zbawieniu, teologii, dialogu i nadziei, pod red. P. Kantyki, Lublin 2006, s. 415-438. Por. nadto: W. M a z i e r e B r a d y, *The Episcopal Succession in England, Scotland and Ireland A.D. 1400 to 1875*, t. 1-3, Rome 1876-1877 [reprint 1971]; K. E n g e l b e r t, *Die apostolische Sukzession schlesischer Priester*, „Archiv für schlesische Kirchengeschichte” 24 (1966), s. 279-282; J. R e s t r e p o P o s a d a, *Genealogia Episcopal de la Jerarquia Ecclesiastica en los Países que formaron la Gran Colombia (1513-1966)*, Bogota 1966; F. N a g y, *La comune genealogia episcopale di quasi tutti gli ultimi Papi (1700-1978)*, „Archivum Historiae Pontificiae” 17 (1979), s. 434-453; tenże, *Ascendens consecratorum series collegii quod nunc est episcoporum Catholicorum*, Hamilton 1982 [mszp powielony]; L. d e E c h e v e r r i a, *Episcopologio Español Contemporaneo (1868-1985)*, Salamanca 1986; C.N. B r a n s o m, *Ordinations of U.S. Catholic Bishops 1790-1989*, Washington 1990; V. G u i t a r t e I z q u i e r d o, *Episcopologio Español (1700-1867). Españoles Obispos en España, América, Filipinas y otros Países*, Castellon de la Plana 1992; V. G u i t a r t e I z q u i e r d o, *Episcopologio Español (1500-1699). Españoles Obispos en España, América, Filipinas y otros Países*, Castellon de la Plana 1994; C.N. B r a n s o m, *Les Ordinations Épiscopales des Évêques Oblates*, „Vie Oblate” 59 (2000) nr 4, s. 107-156; tenże, *Sons of Don Bosco, Successors of the Apostles, Salesian Bishops*, „Journal of Salesian Studies” 12 (2001) nr 1, s. 53-118.

z rąk J. Uchańskiego, po dokładniejszym zweryfikowaniu okazuje się być li tylko hipotezą, nie mającą jakiegokolwiek oparcia w rozpoznanym materiale źródłowym⁵⁴. Przeciwnie, w świetle najnowszych ustaleń szafarzem sakry biskupiej W. Gembickiego, która miała miejsce w Warszawie w niedzielę *Letare* 1 IV 1601, był ówczesny nuncjusz apostolski w Rzeczypospolitej Obojga Narodów Claudio Rangoni, biskup Reggio Emilia (misję dyplomatyczną w naszym kraju sprawował on w latach 1598-1607)⁵⁵. Niestety, z kolei o jego sakrze i przede wszystkim głównym konsekratorze, a tym samym również przyporządkowaniu do określonej linii sukcesji, w świetle dotychczas rozpoznanych materiałów źródłowych nic nie wiadomo, w czego konsekwencji interesujący nas wywód urywa się na tymże właśnie hierarsze. Pewna rekonstrukcja linii „polskiej” prowadzi zatem jedynie do początków XVII stulecia, nie zaś po połowę wieku XVI, jak to dotychczas przyjmowano. Bardziej zatem uprawione było by pisanie o linii Rangoniego, ponieważ jednak prowadzone poszukiwania źródłowe być może pozwolą na poczynienie precyzyjnych ustaleń co się tyczy jego sakry i na wskazanie osoby głównego konsekratora, funkcjonowanie w literaturze przedmiotu owej nowej nazwy może okazać się krótkotrwałe.

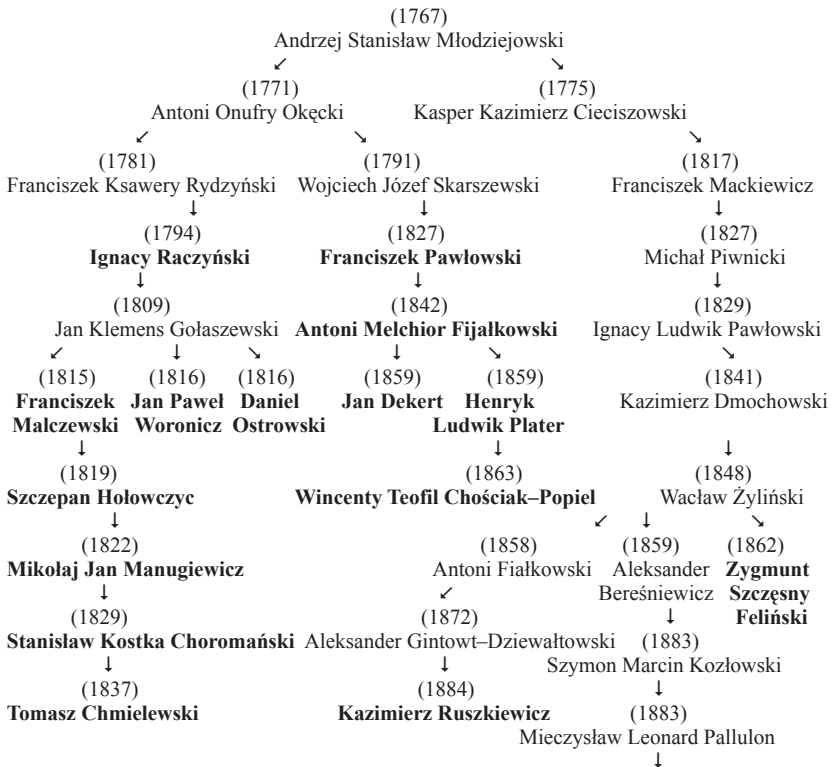
Tak więc przechodząc do przyporządkowania uwzględnionych w powyższym przeglądzie hierarchów do owych wyodrębnionych w dotychczasowych badaniach linii sukcesji święceń biskupich, rzeczoną linię polską (Rangoniego, dawniej Uchańskiego) reprezentuje przytłaczająca większość dotychczasowych pasterzy Kościoła warszawskiego. Linię rzymską (Rebiby) w gronie tym reprezentowali do niedawna jedynie pierwszy biskup Warszawy Józef Miaskowski i będący jego konsekratorem pierwszy sufragan warszawski Jan Chrzyciel Albertrandi (obok nich nadto wspomniany wiceadministrator diecezji z lat 1807-1814 Grzegorz Zachariasiewicz). Dopiero wraz z nomina-

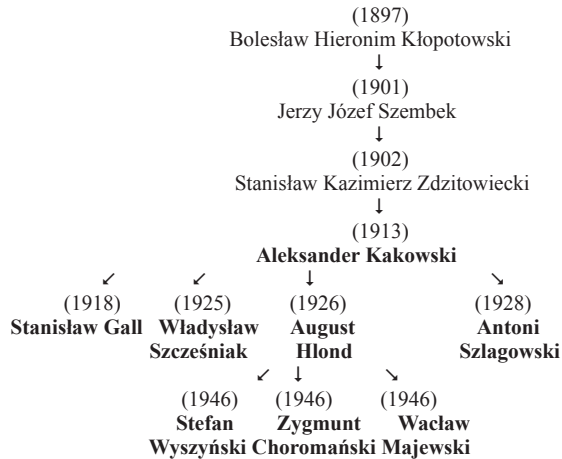
⁵⁴ Por. krytyczną uwagę w tej materii, wyrażoną już wiele dziesięcioleci temu przez A. Mańkowskiego: „Który biskup dokonał święceń [Wawrzyńca Gembickiego], nie wiadomo. [Jan] Korytkowski utrzymuje co prawda, że sakry udzielił arcybiskup Karnkowski, ale niczym nie popiera swego twierdzenia”. – A. Mańkowski, *Wawrzyńiec Gembicki, biskup chełmiński 1600-1610*, Pelplin 1931 [osobne odbicie z „Miesięcznika Diecezji Chełmińskiej”], s. 3.

⁵⁵ Informacja o sakrze biskupa chełmińskiego Wawrzyńca Gembickiego zaczerpnięta została z dotychczas jeszcze niepublikowanej jego biografii autorstwa Ks. Jerzego Karola Kalinowskiego z Torunia. Za uprzejme przekazanie danych na ów temat piszący obecne słowa uprzejmie dziękuje Ks. Prof. Anastazemu Nadolnemu z Pelplina.

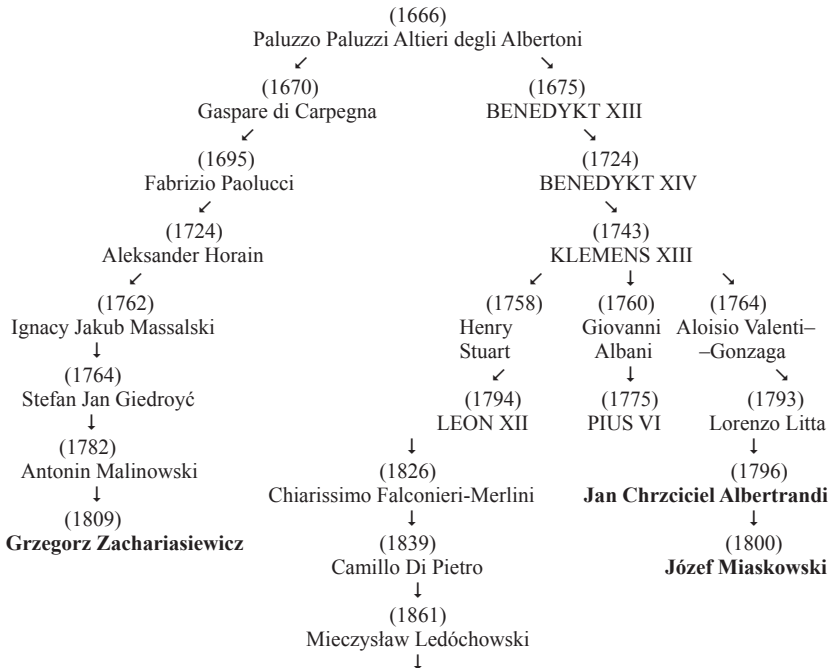
cją na stołeczną metropolię Kazimierza Nycza, Warszawa otrzymała arcybiskupa wywodzącego się z tej samej linii sukcesji święceń biskupich, co większość papieży z trzech ostatnich stuleci – włącznie z Janem Pawłem II i Benedyktem XVI, jak również Piusem VI, który w r. 1798 erygował diecezję warszawską, oraz Piusem VII, który z kolei podniósł ją w r. 1818 do rangi archidiecezji i ośrodka nowej prowincji kościelnej. Poniżej ukazano też na dwóch schematach wspólne wywody sukcesji hierarchów reprezentujących jedną i drugą z wymienionych linii, doprowadzone do pierwszego, pozwalającego na łączne ujęcie ich wszystkich „ogniwa” (podawana w nawiasie data odnosi się do roku przyjęcia sakry).

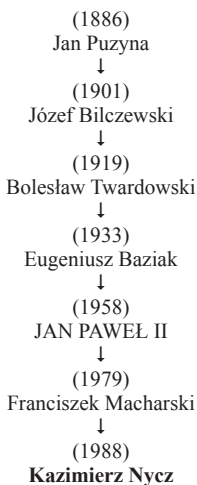
SCHEMAT I

SCHEMAT II

Na koniec wyrazić można uprawnione chyba przypuszczenie, że jako arcybiskup Warszawy K. Nycz będzie miał zapewne w przyszłości sposobność konsekrować kolejnych nowych biskupów pomocniczych, powoływanych do posługi w Kościele warszawskim, a tym samym nieobecna tu już od dwóch wieków rzymska linia sukcesji na nowo się „rozrodzi”. Co więcej, gdyby wzorem swych poprzedników – Augusta Hlonda, Stefana Wyszyńskiego i Józefa Glempa – również ten metropolita stolicy był po wielokroć zapraszany do udzielania sakr pasterzom innych diecezji, wówczas tak samo, jak wyżej wymienieni trzej prymasi w sposób zasadniczy przyczynili się do wydatnego pomnożenia liczebności rzeczonyj linii „polskiej”, w początkach XX w. istniejącej już tylko w Kościele katolickim pod berłem rosyjskim (podczas gdy w zaborach austriackim i pruskim całkowicie ona zanikła), jemu z kolei przypadło by w udziale powiększyć grono członków Episkopatu Polski reprezentujących linię rzymską (Rebiby), aktualnie będącą na gruncie rodzimym mniejszościową, natomiast w skali całego Kościoła katolickiego zdecydowanie dominującą (również dzięki przeszło trzystu konsekracjom biskupim dopełnionym przez Jana Pawła II). Czy tak właśnie się stanie, pokażą kolejne lata.

La successione delle ordinazioni episcopali dei pastori della Chiesa di Varsavia (1798-2007)

Nel presente articolo è stata trattata la problematica della successione apostolica (delle ordinazioni episcopali) dei pastori della diocesi (dal 1818 archidiocesi) di Varsavia. Prima sono presentati insieme i dati riguardanti le ordinazioni episcopali dei singoli vescovi ordinari, arcivescovi metropolitani ed ausiliari, nonché degli insigniti di dignità vescovile amministratori apostolici della Chiesa di Varsavia. Poi, questi presuli sono stati aggregati alle distinte, nella letteratura d'argomento, linee della successione delle ordinazioni episcopali. I trattati nel presente lavoro membri dell'episcopato cattolico – enumerando in ordine cronologico secondo la data dell'ordinazione episcopale – sono: Adalberto Giuseppe Skarszewski (1791), Giovanni Battista Albertrandi (1796), Giuseppe Miaskowski (1800), Francesco Malczewski (1815), Giovanni Paolo Woronicz (1816), Daniele Elia Ostrowski (1816), Stefano Hołowczyc (1819), Niccolò Giovanni Manugiewicz (1822), Francesco Pawłowski (1827), Stanisław Choromański (1829), Tomasso Chmielewski (1837), Antonio Melchior Fijałkowski (1842), Giovanni Dekert (1859), Enrico Lodovico Plater (1859), santo Sigismondo Feliński (1862), Vincenzo Teofilo Popiel (1863), Casimiro Ruszkiewicz (1884), Alessandro Kakowski (1913), Stanisław Gall (1918), Ladisław Szcześniak (1925), Augusto Hlond (1926), Antonio Ladisław Szlagowski (1928), Stefano Wyszyński (1946), Sigismondo Choromański (1946), Venceslao Majewski (1946), Giorgio Modzelewski (1959), Bronisław Dąbrowski (1962), Ladisław Miziołek (1969), Sbigneo Giuseppe Kraszewski (1970), Giuseppe Glemp (1979), Casimiro Romaniuk (1982), Mariano Duś (1986), Stanisław Kędziora (1987), Casimiro Nycz (1988), Giuseppe Zawitkowski (1990), Slavoj L. Głódź (1991), Pietro Jarecki (1994), Stanisław Wielgus (1999) e Taddeo Pikus (1999). Tra essi la maggioranza apparteneva alla linea polacca (famiglia di Lorenzo Gembicki/Claudio Rangoni) e solo tre – G.B. Albertrandi, G. Miaskowski, C. Nycz – rappresentano la linea romana (famiglia di Scipione Rebiba).